

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS TEISĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS
TEISĖS KATEDRA

DANIELIUS ALGIRDAS RALYS

**PRAMONINIO DIZAINO APSAUGOS TEISINIS
REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Mokslinis vadovas: Gediminas Pranevičius

Konsultantė: Dr. Skirgailė Žalimienė

VILNIUS

2004

TURINYS

Ivadas.....	3
1. Dizainas ir tarptautinės jo apsaugos prielaidos	8
1.1. Dizaino samprata	8
1.2. Komercinė dizaino reikšmė.....	10
1.3. Dizaino apsaugos prielaidos tarptautinėje teisėje.....	11
1.3.1. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo	12
1.3.2. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos	13
1.3.3. Hagos sutartis.....	14
1.3.4. Intelektinės nuosavybės teisių prekyboje sutartis (TRIPS).....	16
2. Bendrijos dizaino apsaugos harmonizavimas	17
2.1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/71/EB	17
2.2. Tarybos reglamentas Nr. 6/2002.....	18
2.3. Dizaino apsaugos reikalavimai	19
2.3.1. Techninės funkcijos sąlygojamas dizainas	19
2.3.2. Naujumas ir individualios savybės.....	21
2.3.3. Informuoto vartotojo sąvoka.....	24
2.4. Saugojamo dizaino suteikiamos teisės	25
2.4.1. Dizaino nuosavybės teisės	25
2.4.2. Dizaino autorius ir dizaino savininkas	27
2.5. Dizaino registravimas	29
2.5.1. Paraiška.....	30
2.5.2. Lokarno klasifikacija ir sudėtinė paraiška	31
2.5.3. Formali registruojamo dizaino ekspertizė	32
2.6. Dizaino apsaugos terminai	33
2.7. Kaupiamoji dizaino apsauga.....	34
3. Vieningos dizaino apsaugos erdvės harmonizavimo sunkumai.....	39
3.1. Intelektinės nuosavybės ir vieningos rinkos priešprieša	39
3.2. Teisių išsėmimo doktrina	40
3.3. Sudedamųjų dalių dizaino apsaugos problema.....	42
3.3.1. Teisiniai aspektai.....	42
3.3.2. Ekonominiai aspektai	45
3.3.3. Antrinės rinkos liberalizavimo variantai	46
3.3.4. Teisių išsėmimo doktrinos taikymo galimybės	48
3.3.5. Poveikis Lietuvos ekonomikai.....	51
Išvados.....	53
Summary.....	56
Literatūros sąrašas.....	57

Ivadas

Kūryba yra neatsiejamas žmogaus bruožas, ji pasireiškia tiek žmogaus veikloje, tiek ir jo sukurtuose gaminiuose. Kūrybinio prado pasireiškimas vartojimui skirtų gaminių išvaizdoje vis dažniau įvardijamas žodžiu „dizainas“. Dizainas - tai visų pirma tie *gaminio išvaizdos bruožai*, kuriais kūrėjas siekia patraukti pirkėjo akį. Gaminiuose įkūnytas dizainas išreiškia jų kūrėjų skonį ir stilių, dažnai tai yra meno ir utilitarizmo sintezės rezultatas.

Puikus dizainas patraukia pirkėjo dėmesį, išskiria gaminį iš gausybės kitų, panašias savybes turinčių, ir dažnai tampa lemiamu pirkimo motyvu. Taip dizainas gali nulemti gaminio komercinę sėkmę ir padėti suklestėti į gaminio dizainą investavusiai įmonei. Europoje egzistuoja gilios dizaino tradicijos, todėl siekiama pasinaudoti pranašumu šioje srityje, ypač konkuruojant su pramone tų šalių, kuriose pigi darbo jėga. Dizainas yra didelė ekonominė vertybė, saugotinas žmogaus kūrybinio darbo vaisius. Lietuvos Respublikos Konstitucijos¹ 42 str. numato, kad įstatymas saugo ir gina dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su mokslo, technikos, kultūros ir meno kūryba. Dizaino, kaip ir kitos intelektualinės nuosavybės, apsaugos įstatymai skatina ekonomikos, prekybos, kultūros ir meno vystymąsi globalizuotos rinkos sąlygomis. Intelektinė nuosavybė – tai visų pirma informacijos nuosavybė. Nuo intelektualinės nuosavybės, taigi ir dizaino, nuosavybės teisinio reglamentavimo tobulumo priklauso modernios žinių ekonomikos sklandus funkcionavimas.

Dizaino apsaugos srityje, kaip ir daugelyje kitų intelektualinės nuosavybės sričių, egzistuoja *fundamentali priešprieša* tarp monopolinio intelektualinės nuosavybės pobūdžio ir visuomenės intereso kuo pigiau naudotis intelektualinės kūrybos vaisiais². Iš kitos pusės, visuomenė pati suteikia tas ginančias intelektualinę nuosavybę monopolines teises, siekdama, kad autoriui būtų tinkamai atsilyginta ir būtų skatinama jo kūryba. Gyvenimo pavyzdžiai rodo, jog šalys, nekreipiančios dėmesio į intelektualinės nuosavybės apsaugą, yra ir ekonomiškai atsilikusios. Modernioje visuomenėje šią priešpriešą yra siekiama sušvelninti teisinio reglamentavimo priemonėmis, mėginant pasiekti pusiausvyrą tarp intelektualinės nuosavybės teisių ir viešojo intereso. Europos Sąjungoje šis viešasis interesas visų pirma pasireiškia poreikiu turėti vieningą, sklandžiai funkcionuojančią *rinką* – pirmaujančios, konkurencingos žinių ekonomikos pagrindą. Europoje vykstantis bendros rinkos kūrimas – ilgas ir

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992 m. spalio 25 d. // LR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. - 1992, Nr. 33-1014.

² Gordon W. J. Intellectual property, – The Oxford handbook of legal studies / eds. Can P. and Tushnet M. - Oxford:Oxford University Press, 2003. [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: <http://www.bu.edu/law/faculty/papers/pdf_files/GordonW051203.pdf> P. 627.

nepalaujamas procesas, kurio metu dedamos didelės pastangos, siekiant suderinti šalių narių įstatymus, tame tarpe reguliuojančius ir intelektinės nuosavybės sferą.

Europos Sąjungoje, *savininko – viešojo intereso* priešprieša pasireiškia įvairiais pavidalais. Visų pirma, ES valstybėse narėse egzistuojantys dizaino apsaugos įstatymai veikia teritoriniu principu - dizaino teisių savininkas daugeliu atveju gali teoriškai ir praktiškai uždrausti tam tikrų produktų patekimą į vieną ar kelias ES šalis, tuo savo valia suskaldydamas rinkos vieningumą. Ši teritorinį, Bendrijos skaidymo į skirtingas nacionalines rinkas problemos aspektą jau prieš gerą dešimtmetį sėkmingai sprendė Europos Teisingumo Teismas (ETT), o vėliau ir įstatymų leidėjai, įgyvendinę taip vadinamą *teisių išsėmimo doktriną*³. Kitas svarbus šios problemos aspektas apima sudėtinio gaminio išvaizdos atstatymui naudojamų atsarginių dalių dizaino apsaugą. Vien dėl šios problemos ištisą dešimtmetį buvo atidėliojamas Reglamento dėl Bendrijos dizainų priėmimas⁴. 2002 m. priėmus reglamentą, jame įtvirtintas tik laikinas sprendimas dėl atsarginių dalių dizaino apsaugos⁵. 2004 m. liepos mėn. 1 d. įsigaliojusiame Vokietijos dizaino įstatyme įtvirtintos priešingos nuostatos dėl tokių dalių dizaino apsaugos. Visa tai sukelia teisinį neapibrėžtumą automobilių atsarginių dalių gamybos sektoriuje, kurio apimtis ES sąjungoje viršija 10 milijardų eurų⁶. Taigi, pramoninio dizaino apsaugos teisinis reguliavimas ženkliai paveikia rinkos sektorius, vertinamus daugeliu milijardų eurų. Europos Komisija siekia pagerinti situaciją atsarginių dalių rinkoje, ruošdama Direktyvos⁷ pataisų projektą⁸. Tuo tarpu naujausioje LR Dizaino įstatymo redakcijoje, priimtoje 2004 m. balandžio 29 d., atsarginių dalių dizaino apsaugos klausimas nėra sprendžiamas. Šį klausimą galima būtų palikti savieigai, t.y. palaukti direktyvos pataisų, ir tik tada reaguoti, jeigu jis nebūtų tiek svarbus Lietuvos ekonomikai. Sparčiai kylant Lietuvos pramonei, yra didelės galimybės vystyti ir atsarginių dalių gamybos sektorių – šią kryptį atitinka mūsų pramonės tradicijos. Šiuo metu Panevėžio stiklo fabrikas masiškai gamina automobilių stiklus⁹, tačiau ši gamyba yra visiškai

³ Craig, P., de Burca, G. EU Law: text, cases and materials, 3rd edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1089 -1103.

⁴ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 7.

⁵ Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizainų (EB) Nr. 6/2002, 2001 m. gruodžio 12 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 003, 05/01/2002 P. 0001 – 0024. **110 str. 1 d.**, toliau – Reglamentas 6/2002.

⁶ Design Protection of Automotive Spare Parts? The Repairs Clause. – The European Campaign for the Freedom of the Automotive Parts and Repair Market (ECAR). [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: < <http://www.figiefa.org/docs/design%20protection/Design%20Protection%20ECAR.pdf> >

⁷ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl teisinės dizaino apsaugos 98/71/EB, 1998 m. spalio 13 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 289, 28/10/1998 P. 0028 – 0035. Toliau - Direktyva 98/71/EB.

⁸ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: COM(2004) 582 final, 14.9.2004. [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: < http://www.vpb.lt/t_aktai/tfiles/37.pdf >

⁹ Lietuvos verslo plėtros agentūros duomenimis, automobilių stiklų gamybos apimtis Lietuvoje 2002 m. sudarė 149,4 tūkstančių m², kurių vertė sudaro 2,5 milijonų eurų. 72% gaminių buvo eksportuota.

priklausoma nuo automobilių gamintojų valios ir gali būti bet kada pradėta riboti. Šios srities rinkos apimtis ES sudaro apie 1 milijardą eurų¹⁰. Lietuvos įstatymų leidėjo užimta laukimo pozicija, vilkinant atsarginių dalių rinkos liberalizavimą, vargu ar pateisinama.

Šiandien lietuviškoje teisės literatūroje pasigendame pramoninio dizaino teisinės apsaugos Europos Sąjungoje problemų analizės. Europos Sąjungoje vykstanti nuolatinė, dešimtmečius trunkanti polemika sudėtinių gaminių dizaino apsaugos klausimais nesukelia jokių diskusijų net harmonizuojant LR Dizaino įstatymą¹¹. Tokia situacija buvo viena iš paskatų pasirenkant darbo temą. Šiame darbe, nagrinėjant dizaino teisinio reglamentavimo situaciją Europos Sąjungoje, bus siekiama parodyti, jog vienas pagrindinių metodų, kuriais Europos įstatymų leidėjai siekia spręsti *savininko – viešojo intereso* priešpriešos problemą, yra intelektinės nuosavybės teisių siaurinimas. Taip pat, bus siekiama išsiaiškinti, kaip ši reguliavimo priemonė veikia dizaino apsaugos teisinio reglamentavimo ES kontekste, kaip ji dera su intelektinės nuosavybės apsaugos tikslais. **Pasinaudojant teisių išsėmimo doktrina, bus siekiama rasti teoriškai pagrįstą teisinį įsisenėjusios atsarginių dalių dizaino apsaugos problemos sprendimą.**

Baigiamojo darbo tyrimo objektas – pramoninio dizaino apsaugos teisinis reglamentavimas Europos Sąjungoje.

Baigiamojo darbo tyrimo dalykas – pramoninio dizaino teisinė apsauga Europos Sąjungos mastu bei šiuo metu intensyviai vykstantis apsaugos harmonizavimo procesas. Darbe tiriamos šiame procese taikomos teisinės priemonės – įstatymų harmonizavimas, absoliučių intelektinės nuosavybės teisių ribojimas, teisių išsėmimo doktrinos taikymas. Darbe bus siekiama išsiaiškinti, kokios materialinės teisės normos vaidina pagrindinį vaidmenį šiame procese. Sieksime iširti, kokią įtaką vieningos rinkos išsaugojimui turi dizaino nuosavybės teisių turinio ir apimties varijavimas. Darbe taip pat siekiama įvertinti šio metodo galimybes sprendžiant įsisenėjusių atsarginių dalių dizaino apsaugos problemą. Šiame darbe liks nepalieti dizaino savininkų teisių įgyvendinimas ir jų gynimo būdai.

Pagrindinis baigiamojo darbo tikslas – išanalizuoti pramoninio dizaino teisinės apsaugos būdus ES, nustatyti, kaip sprendžiama *savininko – viešojo intereso* priešprieša materialinės teisės normomis ES dizaino teisėje, ir pasiūlyti teisiškai pagrįstą atsarginių dalių dizaino apsaugos problemos sprendimo variantą. Darbo eigoje bus siekiama patikrinti, ar

¹⁰ Extended impact assessment of the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: Commission staff working document {COM(2004)582}, 2004. [Žiūrėta 2004.10.19] Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/design/sec-2004-1097_en.pdf> P. 11.

¹¹ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas. Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo projekto (IXP-1895), 2002 m. spalio 28 d., Vilnius. [Žiūrėta 2004.11.28]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfnt?C1=w&C2=189911>>

dizaino nuosavybės teisių siaurinimas [ribojimas] yra universalus ES rinkos problemų teisinio sprendimo metodas.

Siekiant šio tikslo buvo keliami tokie **uždaviniai**: 1) išanalizuoti pagrindinius pramoninio dizaino teisinės apsaugos būdus ES, atskleisti jų taikymo vieningoje rinkoje problemas, o taip pat nacionalinės dizaino apsaugos Lietuvoje suderinamumą su ES teise; 2) išsiaiškinti materialinės teisės normų, esančių pagrindiniuose pramoninio dizaino apsaugą ES reglamentuojančiuose teisiniuose aktuose, vaidmenį reguliuojant rinkos problemas; 3) išnagrinėti dizaino nuosavybės teisių apribojimo įtaką vieningos, konkurencingos rinkos išsaugojimui ir gamintojų interesų harmonizavimui; 4) atlikti sudedamųjų dalių dizaino apsaugos problemos analizę ir pateikti galimus teisinius problemos sprendimus.

Darbe naudojami sisteminės analizės ir lyginamasis metodai. Jais siekiama iš plataus ES dizaino teisinės apsaugos arsenalo išskirti pagrindines materialinės teisės normas, kurios turi didžiausią poveikį tiek pačiai apsaugos sistemai, tiek ir rinką formuojantiems visuomeniniams santykiams. Tokių pamatinių reguliacinių normų pavyzdžiais gali būti dizaino, jo naujumo apibrėžimai, dizaino savininko teisių nustatymas ES harmonizuojančiuose teisės aktuose. Naudojant sisteminės analizės metodą, buvo nagrinėjami dizaino nuosavybės teisių ribojimo panaudojimo atvejai sprendžiant tiek rinkos harmonizavimo, tiek ir grynai ekonomines problemas.

Baigiamąjį darbą sudaro trys skyriai: 1) dizainas ir tarptautinės jo apsaugos prielaidos; 2) Bendrijos dizaino apsaugos harmonizavimas; 3) vieningos dizaino apsaugos erdvės harmonizavimo sunkumai. *Pirmajame* skyriuje pateikiama dizaino samprata, žvelgiant į jį kaip į intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos objektą. Čia analizuojamas *estetiškumo* kaip dizaino elemento vaidmuo ir jo ryšys su termino *pramoninis dizainas* vartojimo siaurėjimu. Taip pat pabrėžiama ir komercinė dizaino reikšmė. Šiame skyriuje pateikiamos pagrindinės tarptautinės sutartys, formuojančios šiuolaikinės dizaino apsaugos kontekstą: Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, Hagos sutartis dėl dizaino centralizuoto deponavimo bei Intelektinės nuosavybės teisių prekyboje sutartis (TRIPS). Akcentuojami kai kurie šių sutarčių principai, pvz., nacionalinio režimo principas, abipusiškumo principas, turintys įtaką Bendrijos dizaino teisės harmonizavimui. *Antrajame* skyriuje analizuojamos pagrindinės materialinės teisės normos, turinčios didžiausią poveikį apsaugos sistemai. Nagrinėjamos normos, nustatančios reikalavimus dizaino apsaugai, o taip pat saugojamo dizaino suteikiamos teisės. Šiame skyriuje taip pat pateikiama kaupiamosios dizaino apsaugos samprata, taip pat šios apsaugos įgyvendinimo LR teisėje problemos. *Trečiajame* skyriuje nagrinėjamos pagrindinės dizaino apsaugos harmonizavimo problemos Bendrijoje. Šiame

skyriuje pateikta teisių išsėmimo doktrinos analizė. Taip pat pateikiama sudedamųjų dalių dizaino apsaugos analizė. Čia taip pat nagrinėjama vartotojo ir dizaino savininko teisių sąveika informaciniu požiūriu. Remiantis dizaino savininko – vartotojo teisių pusiausvyra pagrindžiamas teisių išsėmimo doktrinos taikymas sudedamųjų dalių dizaino apsaugos problemai spręsti. Pateikiami siūlomi ES ir LR teisės aktų pakeitimai.

Baigiamojo darbo tyrimo objektą sudarantiems klausimams nagrinėti pasinaudota Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktais, daugeliu specialiosios literatūros šaltinių. Iš naudotų rašytinės teisės šaltinių visų pirma paminėtini ES dizaino apsaugos harmonizavimo pagrindiniai teisiniai įrankiai : 1998 m. spalio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl teisinės dizaino apsaugos 98/71/EB¹² bei 2001 m. gruodžio 12 d. Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizainų (EB) Nr. 6/2002¹³. Ypač svarbią reikšmę tarp šaltinių užima šių dviejų teisės aktų komentaras¹⁴, pasirodęs dar prieš komentuojamų aktų priėmimą. Baigiamajame darbe pateiktiems teiginiams pagrįsti dažnai remiamasi garsiais intelektinės nuosavybės teisės specialistais: Mario Franzosi, Herman Cohen Jehoram, Annette Kur, Marianne Levin, Uma Suthersanen ir kitais, turėjusiais didelę įtaką teisės doktrinai ir šiuolaikinės pramoninio dizaino teisinės apsaugos sistemos sukūrimui Europos Sąjungoje. Darbe remiamasi ir teismų praktika, ypač nušviečiant teisių išsėmimo doktrinos taikymo klausimus.

¹² Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl teisinės dizaino apsaugos 98/71/EB, 1998 m. spalio 13 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 289 , 28/10/1998 P. 0028 – 0035.

¹³ Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizainų (EB) Nr. 6/2002, 2001 m. gruodžio 12 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 003, 05/01/2002 P. 0001 – 0024.

¹⁴ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996.

1. Dizainas ir tarptautinės jo apsaugos prielaidos

1.1. Dizaino samprata

Žodis „dizainas“ yra plačiai vartojamas įvairiomis prasmėmis. V. Vaitkevičiūtės „Tarptautinių žodžių žodynas“ dizainą apibrėžia tik kaip daiktinės aplinkos projektavimą arba kaip pramonės gaminių meninį konstravimą, jų išvaizdos kūrimą¹⁵. Panašiai dizainas apibrėžiamas ir leidyklos „Alma littera“ išleistame tarptautinių žodžių žodyne¹⁶. Tačiau dažnai jis reiškia ir tam tikrą meninės kūrybos pradą vartojimui skirtuose gaminiuose, šio prado pasireiškimą jų išvaizdoje. Gaminiuose įkūnytas dizainas išreiškia jų kūrėjų skonį ir stilių, čia dažnai susilieja menas ir utilitarizmas. Meninės išraiškos priemonės taikant naudojamiems, funkcionuojantiems gaminiams, gimsta pramoninis dizainas. Šiuolaikiniame dizaine dažnai susilieja forma ir funkcija.

Pramoninio dizaino pradininku laikomas P. Berensas (Peter Behrens, 1868-1940) turėjo didelę įtaką dizaino koncepcijos vystymuisi. Savo kūryboje jis laikėsi principo, jog meninė išraiška pramoniniuose gaminiuose turi būti neutrali, beasmeniška¹⁷. Buvo laikoma, jog beasmeniškumas būdingas masinei gamybai, prisitaikančiai prie demokratinės visuomenės vidutinio vartotojo skonio. Šis požiūris buvo kritikuojamas kaip žmogaus paklusimo mašinai apologetika, prieštaraujanti laisvam asmenybės pasireiškimui. Nepaisant kritikos, beasmeniškumo principas formuoja modernaus dizaino, kaip meno ir pramoninės gamybos sintezės išraiškos, stilių. Kaip vėliau matysime, beasmeniškumas turi didelę įtaką intelektinės nuosavybės teisinės apsaugos kriterijams ir principams, sąlygojantiems dizaino teisinį režimą. Iš kitos pusės, pramoninio gaminio išvaizdos kūrimas neatsiejamas nuo funkcijų, kurias tas gaminytis turi atlikti – techninių ir utilitarinių. Ši dviguba, estetinė – funkcinė dizaino prigimtis lemia jo, kaip intelektinės nuosavybės objekto, autonominį teisinį režimą¹⁸. Daiktuose įkūnytos kūrybinės dizainerio pastangos yra estetinė ir ekonominė vertybė, intelektinės nuosavybės objektas. Taigi, šiame darbe pramoninis dizainas bendriausia prasme suprantamas kaip gaminio išvaizda, atspindinti individo meninės – techninės kūrybos pastangas. Ši gana plati ir abstrakti dizaino sąvoka apima ir dizainą kaip intelektinės

¹⁵ Tarptautinių žodžių žodynas / sud. V. Vaitkevičiūtė. – Vilnius: Žodynas, 2001. P. 225.

¹⁶ Tarptautinių žodžių žodynas / red. A. Kinderys. – Vilnius: Alma littera, 2001. P. 176.

¹⁷ Industrial Design. - Encyclopaedia Britannica, DVD 2000.

¹⁸ Industrial designs and their relation with works of applied art and three dimensional marks. -Geneva: WIPO Standing committee on the law of trademarks, industrial designs and geographical indications, Ninth Session, November 11 to 15, 2002. [Žiūrėta 2004.10.03]. Prieiga per internetą:
<http://www.wipo.int/sct/en/documents/session_9/doc/sct9_6.doc> Annex P. 4.

nuosavybės teisinės apsaugos objektą. Šiame darbe dažniausiai bus naudojama dizaino, kaip teisinės apsaugos objekto, sąvoka.

Nagrinėjant įvairių šalių naudojamus teisiškai ginamo dizaino apibrėžimus, galima išskirti tokius esminius elementus, kurie charakterizuoja dizainą kaip teisiškai ginamą objektą: *matomumas* (visibility), *ypatinga išvaizda* (special appearance), *netechninis aspektas* (non-technical aspect) bei *įkūnijimas utilitariniame gaminyje*¹⁹. Dizainas turi būti suvokiamas matymu, **matomumas** yra būtina dizaino pripažinimo sąlyga. Gaminyje įkūnytas dizainas turi būti matomas kai tą gaminį normaliai naudoja numatytasis galutinis vartotojas. Tai ypač svarbu tokių gaminių atveju, kurie keičia išvaizdą juos normaliai naudojant. Pavyzdžiui, rankinuko tiek vidus, tiek išorė yra matomi juos normaliai naudojant, todėl rankinuko dizainas gali būti įkūnytas tiek jo išorėje, tiek ir viduje. Sudėtinių gaminių sudedamųjų dalių dizainas Europos Sąjungoje gali būti teisiškai ginamas tik tuo atveju, jeigu tos dalys yra matomos įprastai naudojant tą gaminį²⁰. Gaminyje įkūnytas dizainas suteikia jam tam tikrą žavesį, **ypatingą išvaizdą** (Bendrijos dizaino teisėje kategorizuojamą **individualių savybių** požymiu). Būtent to siekia dizaineris, parinkdamas gaminio formą ir dydį, derindamas spalvas ir medžiagas, parinkdamas ornamentus bei tam tikrą paviršiaus apdorojimą. Nors, kaip jau minėta aukščiau, dizainas harmonizuoja gaminio išvaizdą su jo atliekama funkcija, tačiau *saugomas* pramoninis dizainas apsiriboja tik tokia išvaizda, kuri nėra vienareikšmiškai sąlygota gaminio atliekamų funkcijų. Šis grynai funkcinės prigimties dizaino išskyrimas (netechninis aspektas) gali būti paaiškintas teisės normų delimitacija, sąlygota taikomos intelektinės nuosavybės apsaugos schemas. Pagal bendrą intelektinės nuosavybės apsaugos schemą, grynai funkcinis dizainas, nors ir yra neatskiriamas dizaino (bendraja prasme) elementas, turi būti saugomas patentinės apsaugos priemonėmis (kaip patentas ar naudingasis modelis). Tuo būdu, vienareikšmiškai funkcijos sąlygojamas dizainas – ribinis funkcinio dizaino atvejis – neįeina į teisinę pramoninio dizaino sąvoką. Dizaino įkūnijimo utilitariniame gaminyje reikalavimas laikytinas tik fakultatyviniu elementu.

Taigi, čia susiduriame su paradoksalia situacija – dizaino, kaip teisiškai ginamo objekto, esminių elementų sąrašė nėra estetiškumo kategorijos, o techninis aspektas nustato paties dizaino apibrėžimo ribas. Tačiau ši situacija gali būti nesunkiai paaiškinta. Estetiškumo, kaip privalomo dizaino elemento išskyrimas reikštų ir jo įrodinėjimo būtinumą ir savo prigimtimi subjektyvių grožio kriterijų taikymą. Akivaizdu, jog įstatymų leidėjai šią subjektyvumo problemą išsprendė leisdami teisiškai ginti platesnį objektų ratą, atsisakant

¹⁹ Ibid., Annex P. 7 – 8.

²⁰ Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizainų (EB) Nr. 6/2002, 2001 m. gruodžio 12 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 003, 05/01/2002 P. 0001 – 0024. 4 str. 2 d.

estetiškumo kategorijos. Tuo tarpu vienareikšmiškai funkcijos sąlygojamas dizainas žymi istoriškai susiklosčiusią ribą tarp *sui generis* dizaino apsaugos ir patentinės dizaino apsaugos. Tokia situacija sąlygoja termino „pramoninis dizainas“ vartojimo siaurėjimą, kadangi estetiškumas yra vienas svarbiausių *pramoninio* dizaino bruožų. Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija pramoninį dizainą apibrėžia kaip gaminio dekoratyvinį ar estetinį aspektą, apimantį trimates savybes, tokias kaip forma ar paviršius ir dvimates savybes, tokias kaip raštai, linijos ar spalvos. Italijos patentų ir prekių ženklų biuras pramoniniu dizainu laiko išradimus, kurie suteikia pramoniniams gaminiams dekoratyvų aspektą, išreikštą tam tikra forma arba linijų, spalvų ar kitų elementų kombinacija²¹. Istoriskai, Didžiojoje Britanijoje buvo daromas aiškus skirtumas tarp grynai meninio ir pramoninio dizaino. Šiuolaikinė, harmonizuota Bendrijos dizaino teisė taiko plačią dizaino sampratą ir nereikalauja, jog dizainas būtų įkūnytas utilitariniame gaminyje – jo [dizaino] buvimas pripažįstamas ir grynai dekoratyviuose, nepramoniniuose gaminiuose. Pastarųjų metų dizaino apsaugos įstatymų harmonizavimas Europos Sąjungoje buvo vykdomas neišskiriant pramoninio dizaino į atskirą kategoriją. Dizaino estetiškumas nebėra privalomas, laikoma, jog dizaino kūrėjai, siekdami užkariauti rinką, automatiškai suteikia savo kūriniais kuo estetiškesnę, patrauklesnę išvaizdą. Taigi, estetiškumas pramoniniame dizaine tiesiog *numanomas*. Harmonizuotoje ES dizaino apsaugos teisėje *dizaino* sąvoka apima ir *pramoninį dizainą*, pastarojo neišskiriant į atskirą teisinę kategoriją. Tačiau šios dvi sąvokos dažnai naudojamos ir sinonimiškai (pvz., Reglamento 6/2002 preambulės 7 punktas; LR Dizaino įstatymo 1 str. 1d.), ypač darant nuorodas į senesnius teisės aktus, pvz., 1883 m. Paryžiaus konvenciją. Tenka konstatuoti, kad *pramoninio dizaino* sąvoka šiuolaikinėje ES teisėje tampa tik istoriniu terminu. Tą iliustruoja kad ir LR dizaino įstatymų pavadinimų kitimas. Matomai, šią slinktį sąlygojo tiek pramoninio dizaino sąvokos neapibrėžtumas tarptautinėje teisėje (1883 m. Paryžiaus konvencijoje, TRIPS sutartyje), tiek ir įstatymų leidėjų tendencija plėsti intelektinės nuosavybės teise ginamų objektų sąrašą.

1.2. Komercinė dizaino reikšmė

Dizainas daro gaminį patrauklų pirkėjui, skatina pirkti. Dizainas yra ideali gaminių pardavimą skatinanti priemonė. Sukurti patrauklų akiai ar malonų lytėjimui gaminių siekia kiekvienas modernus gamintojas, tad pramoniniam dizainui dažniausiai būdingas

²¹ Pramoninio dizaino apibrėžimas. Italian Patent and Trademark Office [Žiūrėta 2004.10.23] Prieiga per internetą: <http://www.european-patent-office.org/it/gen_info/nat_pat4.htm>

estetiškumas²². Dizainas yra konkurencingumą didinantis elementas. Esant panašioms ar mažai besiskiriančioms gaminių funkcinėms charakteristikoms, pirkėjo pasirinkimą dažniausiai nulemia gaminio patrauklumas, originalumas, t.y. tai, kas laikoma geru dizainu. Gaminio dizainas yra vienas svarbiausių pirkėjo pasirinkimą lemiančių veiksnių, todėl jam sukurti skiriama nemažai lėšų. Pvz., Europos Komisijos duomenimis, vieno aukštesnės klasės automobilio dizainas gamintojui kainuoja apie 100 -120 eurų (50 – 60 € - vien kėbulo dizainas), o iš viso dizainui skiriama apie 1,4% lėšų nuo automobilių gamintojo apyvartos²³.

Dizainas stipriai įtakoja ir ilgalaikio vartojimo prekių, ypač automobilių, moralinį nusidėvėjimą – jį greitina. Dizaineriai kuria vis naujus, ryškiai besiskiriančius gaminius, o reklama formuoja vartotojo nuomonę apie naujo dizaino gaminių pranašumą, prestižiškumą. Per laiką vartotojas įtikinamas, jog jo prestižo išsaugojimas yra susijęs su naujausias dizaino madas įkūnijančių gaminių įsigijimu, netgi atsisakant funkcinio požiūriu nepasenusių, tačiau senamadišku dizainu paženklintų daiktų. Nors ši veikla ir susilaukia dažnos kritikos, ji skatina vartojimą, stimuliuoja ekonomiką, yra ekonomiškai efektyvi ir todėl vis dažniau vykdoma.

Dizainas, kaip ir kita intelektinė nuosavybė, yra nematerialus turtas. Kuo didesnę ekonominę sėkmę atneša patrauklus dizainas, tuo didesnė jo vertė. Rinkoje populiarius dizainas įgauna papildomų pelningų savybių – jis gali padėti pritraukti investuotojus ar gali būti panaudotas kaip turtinis įnašas į bendrovę. Dizainas gali reikšti išskirtines nuosavybės teises, kurios gali būti įkeistos, perduotos, licencijuotos ar paveldėtos – taigi, dizainas tampa ir tiesioginiu komercijos objektu.

1.3. Dizaino apsaugos prielaidos tarptautinėje teisėje

Jau devyniolikto amžiaus pradžioje, spartėjant pramoninei revoliucijai ir plėtojantis darbo pasidalijimui, kai kuriose pramonės šakose atsirado darbininkai, atliekantys kai kurias šiandieninio dizainerio funkcijas. Tokių „meno darbininkų“ tikslas buvo perkelti menininkų idėją į pramoninius gaminius, suteikiant jiems patrauklumą ir komercinį gyvybingumą²⁴. Pramoninėje gamyboje dizainas imtas suvokti kaip svarbus ir saugotinas komercijos stimulus. Nepaprastai išsiplėtusi tarptautinė komercija reikalavo tarptautinės teisinės apsaugos tiek

²² What is an industrial design? // WIPO Magazine - February 2000 [Žiūrėta 2004.10.09]. Prieiga per internetą: <http://www.OMPI.int/freepublications/en/general/121/2000/wipo_pub_121_2000_02.pdf>

²³ Extended impact assessment of the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: Commission staff working document {COM(2004)582}, 2004. [Žiūrėta 2004.10.19] Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/design/sec-2004-1097_en.pdf> P. 28.

²⁴ Suthersanen U. Design law: creativity and competition. Paper presented in the ATRIP Congress 4-6 August, Tokyo, 2003. [Žiūrėta 2004.10.08] Prieiga per internetą: <http://www.atrip.org/upload/files/activities/tokyo2003/s05-Suthersanen_art.doc>

dizainui, tiek ir kitai intelektinei nuosavybei. Tuo metu įvairius pramoninės nuosavybės klausimus reguliavo dvišalės tarptautinės sutartys, daugiausia sudaromos tarp Europos valstybių. 1883 m. galiojo 69 tarptautinės sutartys, dažniausiai reguliuojančios prekių ženklų klausimus²⁵.

1.3.1. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo

Pirmoji tarptautinė konvencija, pripažinusi pramoninį dizainą esant viena iš intelektinės nuosavybės rūšių, yra 1883 m. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo²⁶. Šios konvencijos šalys narės sudarė Sąjungą dėl pramoninės nuosavybės saugojimo. Konvencijos 1 str. 2 d. nustato, jog Pramoninės nuosavybės apsaugos objektais laikomi išradimų patentai, naudingieji modeliai, *pramoninis dizainas*, prekių ženklai, paslaugų ženklai, firmų vardai ir kilmės nuorodos arba kilmės vietos pavadinimai, taip pat apsauga nuo nesąžiningos konkurencijos. Šios konvencijos 5 *quinquies* straipsnis nustato, jog pramoninis dizainas saugomas visose Sąjungos šalyse. Šioje konvencijoje neapibrėžiamos dizaino apsaugos materialinės teisės normos.

Paryžiaus konvencijos 2 str. įtvirtintas nacionalinio režimo principas, nustatantis, jog kiekvienos į Sąjungą įeinančios šalies piliečiai kitose šalyse naudojami pramoninės nuosavybės apsaugos atžvilgiu tokiais pat privilegijomis, kurios atitinkamų įstatymų yra suteikiamos saviems piliečiams. Taigi, pramoninės nuosavybės apsaugos atžvilgiu panaikinama diskriminacija dėl pilietybės. Ši pozicija aiškiai išreikšta ir Konvencijos 2 str. 2d., kur nustatoma, jog Sąjungos šalių piliečiams jokių būdu negali būti keliamos sąlygos, kad jie gyventų arba turėtų įmonę toje šalyje, kurioje prašoma apsaugos, kaip prielaida naudotis kuria nors pramoninės nuosavybės teise. Šioje konvencijoje *nėra įtvirtinta* abipusiškumo taisyklė, pagal kurią užsieniečiui, pvz., šveicarui, vietinė teisė, pvz., Prancūzijos, taikoma tik tokia apimtimi, kokia ji būtų taikoma vietiniam piliečiui (šiam pavyzdyje - Prancūzijos piliečiui) to užsieniečio šalies (šiam pavyzdyje - Šveicarijos) teisės. Pagal Paryžiaus konvencijos 2 str. 3 d. besąlygiškai pasilieka galioti kiekvienos Sąjungos šalies įstatymai, liečiantys teisinę bei administracinę procedūrą ir teisingumo bei administracinių organų

²⁵ Drahos P. The universality of intellectual property rights: origins and development. A Panel Discussion to commemorate the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights. - Geneva, November 9, 1998 [Žiūrėta 2004.10.10]. Prieiga per internetą:

<<http://www.wipo.int/tk/en/activities/1998/humanrights/papers/word/drahos.doc>>

²⁶ Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, 1883 m. kovo 20 d. // Valstybės žinios, 1996, Nr. 75-1796.

kompetenciją, taip pat gyvenamosios vietos pasirinkimą arba patikėtinio paskyrimą, kurių reikia laikytis, remiantis pramoninės nuosavybės įstatymais.

Pagal šią Konvenciją (4 str.), bet kuris asmuo arba jo teisių perėmėjas, nustatyta tvarka padavęs pramoninio dizaino paraišką vienoje iš Sąjungos šalių, šešis mėnesius naudojami prioriteto teise. Nors šioje Konvencijoje yra apibrėžiamas tik platus ir nekonkretizuotas pramoninės nuosavybės apsaugos kontekstas, tačiau ji įtvirtina pamatinę nuostatą dėl dizaino pripažinimo viena iš pramoninės nuosavybės rūšių ir yra išėties taškas plėtojant tiek tarptautinę, tiek ir nacionalinę pramoninio dizaino apsaugos teisę. Jos aktualumą liudija ir daugkartinės revizijos. Lietuvos Respublika yra Paryžiaus konvencijos dėl pramoninės nuosavybės saugojimo narė nuo 1994 m. gegužės 22 d.

1.3.2. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos

1886 m. priimtoje Berno konvencijoje dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos²⁷ buvo įtvirtintos ir kai kurios pramoniniam dizainui svarbios nuostatos. Kaip ir Paryžiaus konvencijoje, šioje sutartyje laikomasi ir nustatomas minimalių teisių rinkinys, kurį turi pripažinti šalys, sudarančios kūrinių apsaugos Sąjungą. Nors šioje Konvencijoje daugumos kūrinių atžvilgiu laikomasi nacionalinio režimo principo (5 str. 1 d.) , tačiau pramoninio dizaino apsaugai taikomas aukščiau minėtas *abipusiškumo principas*. Pagal šios Konvencijos 2 str. 7 d. nuostatas Sąjungos šalių įstatymams suteikiama teisė nustatyti šių šalių įstatymų taikymo taikomosios dailės kūriniams ir pramoniniams pavyzdžiams bei modeliams ribas, taip pat tokių kūrinių, pavyzdžių bei modelių apsaugos sąlygas. Kūriniai, kurie saugomi kilmės šalyje tik kaip pavyzdžiai ir modeliai, kitoje Sąjungos šalyje turi teisę tik į tokią specialią apsaugą, kuri toje šalyje taikoma pavyzdžiams ir modeliams. Tačiau jei toje šalyje netaikoma jokia speciali apsauga, tokie kūriniai saugomi kaip meno kūriniai. Deja, daugeliu atvejų abipusiškumo principas gali pasireikšti kaip diskriminacinis. Ši Berno konvencijos nuostata buvo tam tikru kliuviniu harmonizuojant intelektinės nuosavybės teisę Bendrijoje. Abipusiškumo principą taikant Europos Bendrijoje, buvo galimas toks atvejis, kai kurios nors šalies narės - Berno konvencijos dalyvės - pilietis negali apsaugoti dizaino pagal autorių teisę kitoje šalyje narėje – taip pat Berno konvencijos dalyvėje, vien todėl, kad jo pilietybės šalyje dizainai negali būti apsaugojami pagal autorių teisę. Taigi, dizaino apsauga tampa priklausoma nuo pilietybės. ETT *Phil Collins* byloje išaiškino, jog autorių teisės, kaip ir pramoninės nuosavybės teisės, pagal savo prigimtį veikia prekybą ir konkurenciją, ir, nors

²⁷ Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, 1886 m. rugsėjo 9 d. // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-988.

yra nustatomos nacionalinės teisės, patenka į Bendrijos teisės taikymo sritį²⁸. ETT nusprendė, jog šioms teisėms turi būti taikomas nediskriminavimo principas. Tokiu atveju, Berno konvencijos nuostatos, prieštaraujančios nediskriminavimo principui, Europos Sąjungos teisėje negali būti taikomos. Matomai, Komisija siekė išspręsti šią problemą įstatymų lygyje, savo Reglamente 6/2002 nustatydamą privalomą dizaino apsaugą ir pagal autorių teisę visose šalyse narėse. Šio Reglamento 96 str. 2 d. nustato, jog dizainas, kurį saugo Bendrijos dizainas, nuo to dizaino sukūrimo arba bet kokio jo pavidalo užfiksavimo dienos taip pat saugomas pagal valstybių narių autorių teisę. Kiekviena valstybė narė pati turi nustatyti tos apsaugos apimtį ir jos taikymo sąlygas, o taip pat ir originalumo laipsnį, kuris reikalingas norint turėti apsaugą. Čia reiktų padaryti išvadą, jog Berno konvencijoje dizaino atžvilgiu įtvirtintas abipusiškumo principas stimuliuoja privalomos kaupiamosios dizaino apsaugos sistemos įvedimą Bendrijoje.

Kaip ir Paryžiaus konvencija, Berno konvencija buvo daug kartų revizuota. Šių konvencijų priėmimas ženklino naujos eros pradžią daugiašalio tarptautinio bendradarbiavimo intelektualinės nuosavybės apsaugos srityje. Lietuva 1994 m. gruodžio 14 d. prisijungė prie Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (1971 metų Paryžiaus redakcijos) ir tapo Berno sąjungos nare. Ši Berno konvencija ratifikuota 1996 m. gegužės 28 d. įstatymu.

Paryžiaus ir Berno konvencijos sąlygojo tarptautinių biurų įkūrimą, kurie 1893 m. buvo sujungti į Jungtinių tarptautinių intelektualinės nuosavybės apsaugos biurą, daugiau žinomą prancūzišku trumpiniu BIRPI (Bureaux Internationaux Réunis pour la Protection de la Propriété Intellectuelle). 1967 m. šį biurą pakeitė Pasaulinė intelektualinės nuosavybės organizacija (PINO, nors lietuviškoje literatūroje labiau įsitvirtino angliškas trumpinys WIPO), 1974 m. tapusi JTO specializuota agentūra.

1.3.3. Hagos sutartis

Siekiant palengvinti paraiškos dizaino apsaugai keliose šalyse pateikimą, užtikrinant centralizuotą tarptautinę deponavimo sistemą, 1925 m. buvo sudaryta Hagos sutartis. 1934 m. buvo atlikta Londono²⁹, o 1960 – Hagos revizija³⁰. 1934 ir 1960 m. revizijų aktai numatė stipriai besiskiriančias procedūrinės taisykles. Šioje sutartyje nėra nuostatų dėl dizaino teisių

²⁸ Apjungtos bylos C-92/92 ir C-326/92, Phil Collins v Imtrat Handelsgesellschaft mbH and Patricia Im- und Export Verwaltungsgesellschaft mbH and Leif Emanuel Kraul v EMI Electrola GmbH, 1993. - ECJ. // European Court Reports, 1993. P. I-05145. Paras. 22 – 28.

²⁹ Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs, London Act of June 2, 1934. [Žiūrėta 2004.11.28] Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/pdf/london_act_1934.pdf>

³⁰ Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs, Hague Act of November 28, 1960. [Žiūrėta 2004.11.28] Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/pdf/hague_act_1960.pdf>

nuosavybės. Tikrai šalys, esančios Paryžiaus konvencijos narėmis, gali tapti Hagos sutarties narėmis.

Hagos sutartimi sukurta centralizuota deponavimo sistema administruoja Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (WIPO). Šiuo metu dizaino savininkas, pateikęs vieną prašymą WIPO, gali gauti apsaugą vienoje ar keliose valstybėse – sutarties dalyvėse. Taigi, Hagos sistema veikia apsaugos teritorinio taikymo principu. Pareiškėjui nebūtina gauti registraciją kilmės šalyje. Suteikiama apsauga yra griežtai nacionalinė, pagal pareiškime nurodytos šalies įstatymus. Atskiros šalys gali nesuteikti apsaugos jei registruojamas dizainas netenkina nacionalinių įstatymų reglamentuojamų sąlygų.

2004 m. spalio mėn. Hagos sutartį buvo pasirašiusios 39 šalys³¹, vienos šalys yra 1934 m. Akto signatarės, kitos pasirašė 1960 m. Akta. Ne visos Europos Sąjungos šalys, tarp jų ir Lietuvos Respublika, yra pasirašiusios Hagos sutartį. Todėl dizaino apsauga pagal Hagos sutartį užtikrinama vienoje ar keliose ES valstybėse narėse – o tai vieningos apsaugos erdvės skaidymas. Siekiant išspręsti šią ir kitas problemas, buvo atlikta dar viena Hagos sutarties revizija, kurią užtvirtino 1999 m. Ženevos aktas³². Jame numatytas ryšys su regioninėmis dizaino registravimo sistemomis - tarpvyriausybinių organizacijų, tokios kaip European Community Design Office, gali tapti šio akto dalyvėmis. Galima tarptautinė dizaino registracija Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos Tarptautinio biuro tarptautiniame registre – pareiškėjas gali nurodyti sąrašą Hagos sutarties šalių, kuriose turi būti ginamas jo dizainas. Tikėtina, kad ir Bendrijos dizainą bus galima registruoti Hagos sistemoje.

Lietuvai tapus ES nare, visi registruoti Bendrijos dizainai įsigaliojo ir Lietuvos Respublikoje. Dėl šios priežasties potencialiai galėjo kilti ginčas tarp ankstesnes teises turinčio Bendrijos dizaino, kurio teisės saugomos ir Lietuvoje, ir vėliau pateikto registruoti ar išplėsto į Lietuvą vadovaujantis Hagos sutarties dėl tarptautinio pramoninio dizaino registravimo Ženevos aktu dizaino. Siekiant išvengti šio konflikto, 2004 m. balandžio 29 d. pakeitimu LR dizaino įstatyme įvestas 10 str. 2 dalies 3 punktas, nustatantis, jog (nacionalinio) dizaino registracija pripažįstama negaliojančia, jei jis tapatus ar jo sudedamąja dalimi yra ankstesnis Bendrijos dizainas.

³¹ WIPO skelbiama 2004 m. statistika. [Žiūrėta 2004.10.11] Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/treaties/en/documents/word/h-hague.doc> >

³² Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs, Geneva Act of July 2, 1999. [Žiūrėta 2004.11.28] Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/pdf/geneva_act_1999.pdf>

1.3.4. Intelektinės nuosavybės teisių prekyboje sutartis (TRIPS)

Po antrojo pasaulinio karo vis daugiau valstybių prisijungė prie Paryžiaus ir Berno konvencijų, tačiau tai nesukūrė visuotinės intelektinių teisių apsaugos sistemos. Pokarinis laikotarpis buvo paženklintas daugelio šalių *laissez faire* požiūriu į intelektinės nuosavybės apsaugą. Palaipsniui kylant informacijos ir jos apsaugos svarbai, imta sieti intelektinės nuosavybės apsaugą su pasauline prekyba. Tuo metu pagrindinė organizacija, reguliuojanti tarptautinę prekybą, buvo po antrojo pasaulinio karo 1947 m. įkurta Visuotinio susitarimo dėl tarifų ir prekybos (GATT) organizacija. Ji stengėsi riboti vienašališkus veiksmus tarptautinėje prekyboje, rengė serijas derybų, kuriose buvo tariamasi dėl prekybos apribojimų ir tarifų sumažinimo, dėl kovos su antidempingu ir netarifinėmis priemonėmis ekonomikoje. 1986 m. intelektinė nuosavybė kaip atskiras derybinis klausimas buvo įtraukta į daugiašalių prekybos derybų Urugvajaus raundą. 1994 m. Urugvajaus raundas pasibaigė Marakeše Baigiamojo akto pasirašymu. Šiame akte buvo daug susitarimų, tarp jų ir dėl Pasaulinės Prekybos Organizacijos (PPO) įkūrimo bei intelektinės nuosavybės teisių prekyboje TRIPS (angl. - Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) sutartis³³. TRIPS sutartis yra privaloma visiems Pasaulinės Prekybos organizacijos nariams. PPO Sutartimi yra įkurta TRIPS Taryba, kuri prižiūri šios sutarties įsipareigojimų laikymąsi. Lietuva PPO organizacijos 141-ąja nare tapo 2001-ųjų gegužės 31 dieną, ratifikavusi visas 28 PPO sutartis, tarp jų ir TRIPS. Šiuo metu visos 25 išsiplėtusios ES narės yra ir PPO narės.

Intelektinės nuosavybės teisių prekyboje TRIPS sutartyje yra nustatyti minimalūs apsaugos standartai nedetalizuojant apsaugos priemonių. Taip pat nepateikiamas ir paties pramoninio dizaino apibrėžimas. Joje nustatomas dizaino apsaugos kriterijus – originalumas ar naujumas. Šalys narės turi neapsunkinti tekstilės dizaino apsaugos. Leidžiama kaupiamoji (kumuliacinė) apsauga pagal dizaino apsaugos įstatymus ir autorinę teisę. Pagal TRIPS sutarties 26 str. 2d. valstybėms narėms savo įstatymuose leidžiama daryti išimtis dizaino apsaugoje, tačiau tai neturėtų bereikalingai konfliktuoti su saugomo dizaino eksploatavimu, taip pat turi būti išlaikoma pusiausvyra tarp dizaino savininko interesų ir trečiųjų šalių. TRIPS sutarties 26 str. 3d. nustatomas 10 metų minimalus dizaino apsaugos terminas. TRIPS sutarties dizaino apsaugą reglamentuojančios nuostatos turėjo įtaką dizaino teisinės apsaugos sistemos Bendrijoje harmonizavimui, ypač nuostatos dėl tekstilės dizaino apsaugos ir apsaugos išimčių.

³³ Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis, 1994 m. balandžio 15 d. 1C priedas: Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS). // Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.

2. Bendrijos dizaino apsaugos harmonizavimas

Intelektinės nuosavybės apsauga Bendrijoje kėlė daug problemų, pirmiausia dėl savininkams suteiktų teisių įvesti prekybos apribojimus atskirų šalių teritorijose. Intelektinės nuosavybės teisėmis disponuojantys privatūs asmenys galėjo bet kada suskaidyti bendrą rinką, kadangi vyravo teritorinis intelektinės nuosavybės teisių taikymo principas³⁴. Reikia pažymėti, kad šalių narių dizaino apsaugos materialinės teisės normos buvo mažai įtakojamos tarptautinių konvencijų ir sutarčių, todėl susiformavo ženkliai besiskiriantys nacionaliniai įstatymai, reglamentuojantys dizaino apsaugą. Toks dizaino apsaugos teisinis režimas vis labiau nesiderino su besikuriančia vieninga Bendrijos rinka. Prekybą Bendrijoje dizainą turinčiais gaminiais ap sunkino paraiškų, procedūrų, įstatymų nacionaliniu mastu apribotų išimtinių teisių gausa, didelės pareiškėjų išlaidos ir mokesčiai. Taigi, tokių gaminių konkurencija su vidaus prekėmis buvo iškraipyta.

Šių problemų sprendimas pramoninio dizaino apsaugos srityje buvo vykdomas dviem etapais. 1998 m. spalio 13 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/71/EB dėl teisinės dizaino apsaugos, įsigaliojusi 1998 m. lapkričio 17 d. ir pagal kurią šalys narės turėjo harmonizuoti savo nacionalinę dizaino apsaugos teisę iki 2001 m. spalio 28 d. Lygiagrečiai buvo ruošiamas su šia direktyva suderintas reglamentas dėl Bendrijos dizainų, kuriuo buvo siekiama sukurti bendrą sistemą, kurioje taip vadinamam Bendrijos dizainui būtų suteikiama visoje Bendrijos teritorijoje galiojanti vienoda apsauga. Dar 1990 m. Makso Planko institutas Miunchene paruošė visoje Bendrijos teritorijoje galiojančio dizaino apsaugos projektą. Europos komisiją įtraukė šį projektą į savo žaliąją knygą, ir po to 1993 m. pateikė kaip pasiūlymą³⁵. Po beveik dešimtmetį trukusių diskusijų, ypač dėl atsarginių dalių dizaino apsaugos, 2001m. gruodžio 12 d. buvo priimtas Komisijos reglamentas dėl Bendrijos dizainų (EB) Nr. 6/2002.

2.1. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/71/EB

Šia direktyva buvo siekiama suderinti naudą, kurią gauna verslas, apsaugodamas dizainą, su sklandžiu rinkos funkcionavimu ir vartotojų interesais. Taigi, šioje direktyvoje sprendžiama dilema, kaip apsaugoti originalią gaminių išvaizdą kartu nemonopolizuojant to

³⁴ Beneliukso valstybėse yra įgyvendinta regioninė dizaino apsauga.

³⁵ Schlötelburg M., Folliard-Monguiral A. An overview of the Community design system. [Žiūrėta 2004.10.14] Prieiga per internetą: <<http://www.aippi.de/seiten/pdf/Folliard.PDF>>

gaminio rinkos. Dizaino, kaip ir kitų intelektualinės nuosavybės įstatymų, harmonizavimas susiduria ir su kultūrinėmis problemomis. Nacionalinių įstatymų kūrėjai dažnai vadovaujasi savo šalyse vyraujančiomis kultūrinėmis ir meno koncepcijomis, pavyzdžiu gali būti prancūzų teisėkūrai įtaką turėjusi vieningo meno koncepcija (le principe de l'unité de l'art). Gal būt, tuo gali būti paaiškintas ir kai kurių įstatymų konservatyvumas. Pvz., prancūzų dizaino įstatymas be pakeitimų veikė nuo 1909 m. iki 1991 m., kuomet jame buvo atlikti tik techniniai pakeitimai. Skirtingose šalyse – skirtingos tradicijos, pvz., Direktyvos priėmimo išvakarėse Graikijoje išvis nebuvo dizaino apsaugą reglamentuojančio įstatymo. Ruošiant šią Direktyvą, buvo atsižvelgta į tarptautines konvencijas ir sutartis, veikiančias dizaino apsaugos srityje. Direktyva 98/71/EB yra pilnai suderinta su intelektualinės nuosavybės teisių prekyboje TRIPS sutartimi.

Bendrijos teisę reguliuojantis subsidiarumo principas reikalauja, jog būtų suderinti Bendrijos mastu tik tie svarbiausi dizaino apsaugos elementai, kurie yra būtini sklandžiam bendros rinkos funkcionavimui bei nacionalinių dizaino apsaugos sistemų koegzistavimui. Taip pat, direktyvoje apibrėžiamų elementų rinkinys turi užtikrinti Bendrijos dizaino apsaugos sistemos ir lygiagrečios nacionalinės apsaugos sistemos suderintą veikimą. Direktyvoje apibrėžiami tokie svarbiausi elementai, kaip dizaino apibrėžimas, reikalavimai apsaugos gavimui, naujumas ir individualios savybės, apsaugos apimtis ir terminai, negaliojimo pagrindai, o taip pat dizaino savininkui suteikiamos teisės. Toks minimalus elementų rinkinys turėtų iš principo užtikrinti, kad teisės į registruotą dizainą teiktų savininkui lygiavertę apsaugą visose valstybėse narėse, o tai savo ruožtu turėtų palengvinti laisvą prekių judėjimą. Kaip tik šiems, esminę įtaką harmonizavimui turintiems elementams ir skirsime didžiausią dėmesį tolimesniame Bendrijos dizaino apsaugos nagrinėjime.

2.2. Tarybos reglamentas Nr. 6/2002

Net pilnai įgyvendinus Direktyvą 98/71/EB, tolesnį vieningos dizaino apsaugos kūrimą ribotų nacionalinės dizaino apsaugos teritorinis principas. Šiuo reglamentu buvo siekiama sukurti *sui generis* Bendrijos dizaino režimą, kuris būtų tiesiogiai taikomas kiekvienoje valstybėje narėje, kartu užtikrinant veiksmingą Bendrijos dizaino suteikiamų teisių įgyvendinimą visoje Bendrijos teritorijoje. Bendrijos dizainui apsaugoti pasirinkta dviejų lygių apsaugos sistema, apjungiant neregistruojamo ir registruojamo dizaino metodus. Neregistruotas dizainas turi atitikti tuos pačius kriterijus kaip ir registruotas. Kad būtų galima naudotis apsauga, jis turi būti naujas ir turėti individualių savybių. Registruotas Bendrijos dizainas saugomas tiek nuo tyčinio kopijavimo, tiek ir nuo panašaus dizaino nepriklausomo

sukūrimo, o neregistruoto dizaino apsauga siauresnė – jis saugomas tik nuo tyčinio kopijavimo.

Neregistruojamo Bendrijos dizaino (NBD) apsauga įsigaliojo nuo 2002 m. kovo 6 d., o registruojamo (RBD) – nuo 2003 m. balandžio 1d. Abiejų tipų dizaino apsauga suteikia unitarines teises, t.y. jos iš karto galioja visose Bendrijos šalyse narėse. Tokio dizaino negalima įregistruoti, perduoti, atsisakyti, priimti sprendimą dėl jo negaliojimo ar uždrausti jį naudoti kitaip, kaip tik visoje Bendrijoje. Kartu su naująja sistema lieka nepriklausomai funkcionuoti teritoriniu principu veikiančios nacionalinės dizaino apsaugos sistemos.

2.3. Dizaino apsaugos reikalavimai

Tiek Direktyvoje (1 str.), tiek Reglamente (3 str.) visur „dizainas“ – tai viso gaminio ar jo dalies vaizdas, sudarytas iš gaminio ir (arba) jo ornamentikos specifinių savybių - linijų, kontūrų, spalvų, formos, tekstūros ir (arba) medžiagos. Medžiagos bei tekstūros paminėjimas šiame apibrėžime neatsitiktinis – oficialiame Reglamento siūlymo komentare pabrėžiama, jog dizaino suvokimas apima regėjimą ir lytėjimą³⁶. Taigi, dizainas – tai gaminio *išvaizda*, sąlygota specifinių savybių, tokių kaip linijos, kontūrai, spalvos, formos, tekstūros ir (arba) medžiagos, būdingų pačiam gaminiui ir (arba) jo ornamentikai. Iš čia seka, jog visi regėjimu ar lytėjimu juntami gaminio bruožai nusako patį dizainą. Išvardintų specifinių savybių sąrašas nėra baigtinis – pvz. svoris ar lankstumas taip pat gali būti dizaino savybėmis. Atskira spalva ar medžiaga nesudaro dizaino esmės ir nėra jo registravimo pagrindas, tačiau spalvų kombinacija ar jų kombinacija su kitais dizaino elementais jau gali sudaryti ginamą dizaino bruožą, tas pats pasakytina apie medžiagą ir tekstūrą. Tuo būdu, reglamente apibrėžtas dizainas negali būti sutapatintas su gaminio vaizdu ar išvaizda, kurie nustatomi vien regėjimu, čia naudojama dizaino sąvoka platesnė.

Tiek Direktyvoje (1 str.), tiek ir Reglamente (3 str.) dizainui apibrėžti nenaudojamos estetiškumo ir funkcionalumo kategorijos. Taigi, dizainui nenustatomi kokie nors estetiškumo reikalavimai, saugomas gali būti net ir toks visiškai nefunkcionalus dizainas, kuris, negana to, daugumos vartotojų būtų apibūdinamas kaip nepaprastai bjaurus.

2.3.1. Techninės funkcijos sąlygojamas dizainas

Tiek Direktyvos 7 str. 1 d., tiek ir Reglamento 8 str. 1d. nustato, jog dizainas negalioja, jeigu gaminio išvaizdos savybes lemia *tik* jo techninė funkcija. Toji nuostata

³⁶ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 36.

atkartojama Lietuvos Dizaino įstatymo 9 str. 1 d. 2 p. nustatant, jog dizainas neregistruojamas ar įregistruoto dizaino registracija pripažįstama negaliojančia, kai „gaminio vaizdo savybės lemia tik jo techninė funkcija“³⁷. Ši nuostata svarbi tais retais atvejais, kai gaminio išvaizdą vienareikšmiškai sąlygoja jo [gaminio] atliekama funkcija. Jeigu toks dizainas būtų saugojamas, tuomet autorius įgytų monopolines teises ne tik į gaminio išvaizdą, bet ir į jo atliekamą funkciją (funkcijas). Šia nuostata nubrėžiama skiriamoji riba tarp dizaino apsaugos ir patentinės apsaugos, užkertant kelią dizaino apsaugos priemonėmis įgyti išskirtines teises į tam tikrų gaminių atliekamas funkcijas. Tačiau ar aukščiau minėtų straipsnių nuostata efektyviai užkerta kelią peržengti šią ribą? Ši nuostata nedraudžia apsaugoti *visus* funkcionalius dizainus, kurie nėra *vienareikšmiškai* sąlygoti jų atliekamų techninių funkcijų. Toks požiūris atitiktų siaurą Reglamento 8(1) straipsnio interpretaciją ir leistų apsaugoti praktiškai visus naujus funkcionalius dizainus, turinčius individualias savybes. Plačiau interpretuojant šį straipsnį, gali būti atsisakoma [registruoti dizainą], jeigu dizainas buvo kuriamas siekiant tik funkcinių ar techninių tikslų, ir tokia taikymo praktika kai kuriose ES šalyse užkerta daugumos techninio pobūdžio dizainų registraciją³⁸. Galima tikėtis, jog būsima teismų praktika ES patvirtins siaurąją 8 (1) straipsnio interpretaciją kaip labiau atitinkančią Bendrijos dizaino apsaugos tikslus.

Norint išsiaiškinti Reglamento 8(1) straipsnio veikimo (taikymo) ribas svarbu apibrėžti, kas sudaro gaminio „techninę funkciją“. Ji nėra apibrėžta nei Reglamente 6/2002, nei Bendrijos dizaino įgyvendinimo reglamentuose. Atsakymo reiktų ieškoti šalių narių teisėje, kur funkcijos sąlygojamas dizainas yra traktuojamas gana įvairiai. 1975 m. Beneliukso Vieningo Dizaino įstatymo 2 (1) straipsnis nustato, jog negali būti saugojama tai, kas yra būtina techniniam rezultatui pasiekti. Taigi, šiuo atveju techninė funkcija yra siejama su pasiektu techniniu rezultatu. Prancūzų teisėje dizainai, galintys būti patentavimo objektu, nėra saugomi jeigu nauji dizaino bruožai gali būti traktuojami kaip funkcinis ar techninis gaminio aspektas, sudarantis išradimo turinį³⁹. Iš kitos pusės, svarbu apibrėžti, kas nustato bei analizuoja sąryšį tarp gaminio išvaizdos ir atliekamos techninės funkcijos – ar tai tas pats informuotas vartotojas, ar ekspertų grupė, ar net viešoji nuomonė. Taip pat ne visada yra akivaizdu, su keliomis funkcijomis yra sietinas vienas ar kitas gaminy. Jeigu gaminy gali būti susietas su keliomis funkcijomis, tuomet viena iš funkcijų gali būti vienareikšmiškai

³⁷ Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymas, 2002 m. lapkričio 7 d. Nr. IX-1181. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 112-4980. [Žiūrėta 2004.11.27] Aktualios nuo 2004.04.29 redakcijos prieiga per internetą:

<<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=233738&Condition2=>>

³⁸ Community Design. – Lovells. [Žiūrėta 2004.10.28] Prieiga per internetą:

<<http://www.lovells.com/germany/ControlServlet/en/publication/pubId/686/>> p. 3

³⁹ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 86

susijusi su jo forma, ir toks dizainas nebūtų saugomas. Tokiu atveju nėra aišku, kas turi atlikti visų galimų funkcijų paiešką. Taip pat nėra aišku, ar dizainas turi būti siejamas tik su gaminio tiesiogine paskirtimi padiktuota funkcija, ar jis gali būti siejamas ir su funkcijomis, sąlygotomis netradiciniu ar net hipotetiniu gaminio panaudojimu⁴⁰.

Taikant Reglamento 6/2002 8 (1) straipsnio nuostatą būtina atlikti dviejų žingsnių procedūrą⁴¹. Pirmiausia nustatoma, ar kurie nors pateikto dizaino bruožai nėra susiję su gaminio atliekama technine funkcija. Jei toks ryšys randamas, tuomet reikia nustatyti, ar ši funkcija gali būti atlikta tik tuo atveju, jeigu gaminys turės tuos pateikto dizaino bruožus. Jeigu po kiekvieno žingsnio gaunamas teigiamas atsakymas, toks dizainas nėra saugojamas. Taigi, neginama yra toji *vienintelė forma*, sąlygojama gaminio techninės funkcijos. Tačiau tokia vienareikšmio sąlygotumo situacija tikrovėje retai sutinkama, pvz. tokia retenybė būtų mėginimas apginti dizaino teise automobilio rato skritulio formą, kurią vienareikšmiškai ir akivaizdžiai nustato rato riedėjimas. Realesnė situacija, kai gaminio techninė funkcija sąlygoja dvi, tris ar didesnę baigtinių skaičių galimų formų, taigi ir baigtinių skaičių dizainų, kurių kiekvienas gali būti saugomas⁴², pvz. patenkinus sudėtinę paraišką. Taigi, Reglamento 6/2002 8 (1) straipsnio nuostata neužkerta kelio monopolistinės teisės į gaminio funkciją atsiradimui, išvengiant bet kokios patentinės ekspertizės. *Tokia galimybė neatitinka Bendrijos dizaino teisinio reglamentavimo tikslų, kuriais siekiama skatinti alternatyvaus dizaino kūrybą, nevaržomą monopolistinių apribojimų.*

2.3.2. Naujumas ir individualios savybės

Bendrijos dizainas turi būti **naujas** ir turėti **individualias savybes**, neprieštarauti viešosios moralės principams. Dizaino naujumo ir individualumo sąvokos yra tarpusavyje susijusios, dar daugiau, individualumas apima naujumą. Nustatant naujumą, svarbūs tik esminiai bruožai, apibūdinantys dizainą. Dizainai, besiskiriantys tik neesminėmis detalėmis laikomi tapačiais ir vėlesnis iš šių dizainų negali būti laikomas nauju. Tuo tarpu individualus dizainas informuotam vartotojui padaro besiskiriantį įspūdį nuo bet kurio kito dizaino, tapusio prieinamu visuomenei. Taigi, individualus dizainas yra kartu ir naujas. Kyla klausimas, ar šis skaidymas yra pagrįstas. Akivaizdu, jog įstatymų leidėjas dizainui apsaugoti pasirinko dviejų lygių įvertinimą: pradžioje atliekamas paprastas įvertinimas nustatant, ar pretenduojantis į

⁴⁰ Ibid., p. 86

⁴¹ Ibid., p. 84

⁴² European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 91.

apsaugą dizainas nėra tapatus jokiam jau žinomam dizainui (nustatomas paprastas skirtumas – naujumas), o po to atliekamas kvalifikuotas įvertinimas nustatant naujo išpūdžio padarymą informuotam vartotojui (nustatomas kvalifikuotas skirtumas – individualių savybių buvimas). Vadinasi, naujumas padeda išsiaiškinti, kas konkrečiai yra ginama, o tik po to nustatoma, ar yra įveiktas kvalifikacinis barjeras, t.y. ar dizainas turi individualias savybes. Be to, jeigu naujumas apimtų tik vieną reikalavimą, pvz., originalumo, bet kokiam jo vertinime galima būtų išskirti bent du logiškus žingsnius: pirma, išsiaiškinant, ar tiksliai tokia pati konfigūracija *egzistavo* anksčiau, ir, jei neegzistavo, antrame žingsnyje nustatant ar *pakankamai* skiriasi dizainas iš žinomų formų gausybės originalumo požiūriu. Taigi, galima manyti, jog naujumo ir individualių savybių reikalavimų atskyrimas yra padiktotas pačios įvertinimo procedūros logikos.

Neregistruotasis Bendrijos dizainas laikomas nauju, jeigu iki tos datos, kai siekiamas apsaugoti dizainas tapo pirmą kartą prieinamas visuomenei, joks kitas tapatus dizainas netapo jai prieinamas. Registruotasis Bendrijos dizainas laikomas nauju, jeigu iki paraiškos įregistruoti siekiamą apsaugoti dizainą padavimo datos (prašant prioriteto – iki prioriteto datos) joks kitas tapatus dizainas netapo prieinamas visuomenei. Taigi, naujumas yra nustatomas atžvilgiu tos informacijos, kuria disponuoja visuomenė susipažinimo su dizainu momentu arba jo registracijos momentu. Tos pačios disponuojamos informacijos atžvilgiu nustatomas ir individualių savybių buvimas. Tiek Direktyvos 98/71 6 straipsnyje, tiek ir Reglamento 7 straipsnyje nustatoma, jog dizainas laikomas tapęs prieinamu visuomenei, jeigu jis buvo paskelbtas po registracijos ar kitaip, arba eksponuotas, naudotas versle ar kitaip atskleistas, ir tai galėjo įprastu būdu tapti žinoma Bendrijoje veikiantiems atitinkamos srities specialistų sluoksniams. Ten pat randame, jog dizainas nelaikomas prieinamu visuomenei vien dėl to, kad jis buvo atskleistas trečiajam asmeniui išreikštomis ar žodžiais neišreikštomis konfidencialumo sąlygomis. Taigi, Bendrijos dizainui taikomas santykinio naujumo kriterijus – viską lemia tik Bendrijoje veikiančių specialistų turima informacija. Santykinio naujumo kriterijaus naudojimas gali tapti teisminių ginčų šaltiniu, kurių metu tektų atsakyti į klausimą: o kas tam tikru metu buvo žinoma Bendrijoje veikiantiems specialistams? Neatsitiktinai M.Franzosi savo komentare pažymi nuomonių ir vyraujančios pozicijos svyravimą, ruošiant Direktyvos ir Reglamento projektus⁴³. Taikant absoliutaus naujumo kriterijų yra atsižvelgiama į visą tam tikru metu pasaulyje viešai prieinamą informaciją, tuo tarpu santykinis kriterijus leidžia neatsižvelgti į mažai kam žinomą ir todėl sunkiai patikrinamą informaciją. Santykinio naujumo šalininkai teigė, jog daugelio dizainų, ypač tekstilės srityje,

⁴³ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 52.

įkvėpimo šaltiniai glūdi praeities civilizacijose ar tolimuose kraštuose, ir griežtas absoliutaus naujumo kriterijaus taikymas žlugdytų kai kurias pramonės šakas⁴⁴. Ši santykinę kriterijų palaikė ir Makso Planko institutas - viena autoritetingiausių įstaigų, tiriančių intelektinės nuosavybės problemas, aktyviai dalyvavęs Direktyvos ir Reglamento projektų rengime. A. Kur nuomone, santykinio naujumo kriterijaus taikymas Direktyvoje ir Reglamente tik atspindi poreikį apsisaugoti nuo piktnaudžiavimų, kurie būtų neišvengiami absoliutaus kriterijaus atveju, kai pažeidėjas galėtų remtis netikrais parodymais, jog tam tikras dizainas jau yra matytas tolimos valstybės kaimelio turguje⁴⁵.

Santykinio dizaino naujumo sampratos įtvirtinimas antrinėje Bendrijų teisėje turi tiesioginį poveikį nacionalinei teisei. Prieš dizaino harmonizavimo laikotarpį šalių narių teisėje buvo įtvirtinti įvairūs dizaino naujumo kriterijai. Danijoje, Ispanijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Suomijoje ir Švedijoje buvo įtvirtintas absoliutus naujumo kriterijus, Vokietijoje naujumas buvo testuojamas pagal tai, kas žinoma jos specialistams (panašumas su dabartiniu Bendrijos dizaino naujumo kriterijumi), Beneliukse specialistų žinojimas buvo ribojamas 50 metų laikotarpiu, tuo tarpu Didžiojoje Britanijoje bei Airijoje buvo įtvirtintas lokalus dizaino naujumo kriterijus – buvo galima remtis tik tuo, kas paskelbta savo šalyje⁴⁶. Lietuvos Respublikoje taip pat buvo laikomasi lokalaus kriterijaus – naujumo atžvilgiu LR Dizaino įstatymas suderintas su Direktyva tik 2004 m. balandžio 29 d. Dabar galiojančiame LR Dizaino įstatymo 8 str. 2d. 1p. įtvirtintas Bendrijoje taikomas dizaino santykinio naujumo kriterijus.

Direktyvos preambulės 13 punkte pateikiama, jog vertinimas, ar dizainas turi individualių savybių, grindžiamas tuo, ar išpūdis, kurį jis padaro dizainą apžiūrinčiam informuotam vartotojui, *aiškiai skiriasi* nuo to išpūdžio, kurį jam padaro esama dizainų visuma, atsižvelgiant į gaminio, kuris turi tą dizainą, pobūdį, ypač į pramonės šaką, kuriai gaminyje priklauso, ir dizainerio laisvę tą dizainą kuriant. Jei gaminio funkcija stipriai riboja dizainerio laisvę (Direktyvos 5 str. 2 d., Reglamento 6 str. 2 d.), tuomet informuotas vartotojas turi atsižvelgti net ir į nežymius vaizdo pokyčius vertindamas vizualinį išpūdį. Taigi, dizainas negali būti patvirtintas, jei, palyginus su kitais, jis neturi individualių savybių. Kokio dydžio skirtumas lems naujo dizaino pripažinimą, matomai, lems praktika, kadangi

⁴⁴ Ibid., P. 53.

⁴⁵ Kur A. Industrial Design protection in Europe – Directive and Community Design. Paper presented in the ATRIP Congress 4-6 August, 2003, Tokyo, Japan. [Žiūrėta 2004.10.08] Prieiga per internetą: <http://www.atrip.org/upload/files/activities/tokyo2003/s05-Kur_art.doc>

⁴⁶ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 64 - 65.

kokio nors aiškaus etalono nei Direktyva, nei Reglamentas nepateikia. Iš kitos pusės, pripažinimo slenksčio dydis apsprendžia ne tik pripažinimo lengvumą, bet ir apsaugos apimtį. Jei pripažinimui užtenka tik nedidelio individualių savybių skirtumo, tai ir nuo tokio pripažinto dizaino nedaug besiskiriantis dizainas nebus pripažįstamas pažeidimu (apsaugos apimtį nustatantys Direktyvos 9 str. ir Reglamento 10 str.), ir jį bus sunku nugincyti.

Taigi, nagrinėjant dizaino naujumo ir individualių savybių reglamentavimą, ryškėja racionalių, ekonominių faktorių įtaka formuojant vieningą visoje Bendrijoje dizaino naujumo sampratą. Galima teigti, jog buvo siekiama supaprastinti naujo dizaino pripažinimo kriterijų naudojimą, minimizuoti nepagrįstų pretenzijų kilimo galimybes ir stimuliuoti kai kurių pramonės šakų, ypač tekstilės dizaino apsaugą.

2.3.3. Informuoto vartotojo sąvoka

Paprastai dizaino individualumą nustato informuotas vartotojas. Šį įvertinimą atlieka nei ekspertas (galintis įžiūrėti įgudusia akimi daugybę subtilių individualumo požymių net nežymiai besiskiriančiuose dizainuose), nei nerūpestingas vartotojas, sugebantis atskirti tik nepaprastai savitus dizainus. Įstatymų leidėjas pasirinko individualų vartotoją, mažiau pastabų nei ekspertą, tačiau pastabumu lenkiantį nerūpestingą vartotoją. Informuotas vartotojas yra įsivaizduojamas asmuo, dažniausiai tiesiog vartotojas. Su šiuo informuotu asmeniu turi susitapatinti teisėjas ginčo dėl dizaino individualumo atveju. Iš esmės tai reiškia ne *subjektyvų* tam tikrų vartotojų atliekamą individualumo testą, o apibrėžto *standarto*, išreiškiamo per individualaus vartotojo sąvoką, taikymą.

Šis įsivaizduojamas vartotojas yra susipažinęs su visais rinkoje sutinkamais dizainais – tiek, kiek jie įprastu būdu žinomi Bendrijoje veikiantiems atitinkamos srities specialistams – esančiais Bendrijoje, tiek ir už jos ribų, o taip pat su visais registruotais Bendrijos dizainais bei nacionalinės teisės tebesaugomais dizainais. Toji rinkoje žinoma informacija (*prior art*) ir sudaro vertinimo pagrindą, nustatant dizaino individualias savybes, tačiau ką daryti su kadaise populiariais kūryba paženklintais daiktais, šiandien visų užmirštais, dažniausiai sunaikintais, o geriausiu atveju dūlančiais užmirštose palėpėse? M. Levin aiškina, jog jei kas nors kadaise buvo žinoma, bet dabar paslėpta ir yra užmiršta – tai nėra žinoma informuotam vartotojui ir neturi įtakos dizaino individualių savybių nustatymui ar jas užginčijant⁴⁷. Apibendrinant galima pasakyti, jog hipotetinis informuotas vartotojas užima tarpinę padėtį tarp eilinio

⁴⁷ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 71.

virtotojo ir eksperto. Informuotas virtotojas sunkiau nei ekspertas nustato individualių savybių buvimą pagal bendrą išpūdį, todėl jo reikalavimų slenkstis registruojamam dizainui aukštesnis, nei ekspertų. Taigi, čia įstatymų leidėjas, manipuliuodamas teisių įgijimo barjeriais, yra linkęs skatinti dizainerių kūrybiškumą, pripažindamas ir tokius dizainus, kuriuose eilinis virtotojas, tikriausiai, neižiūrės individualių savybių.

2.4. Saugojamo dizaino suteikiamos teisės

2.4.1. Dizaino nuosavybės teisės

Visuotinai pripažįstama, jog nuosavybė, kaip teisinė sąvoka, apima tam tikrą rinkinį teisių ir pareigų, kuris ir išreiškia nuosavybės esmę⁴⁸. Kai kurie lietuvių autoriai teigia, jog „intelektinė nuosavybė suprantama kaip: 1) objektyvia forma išreikštas kūrinys⁴⁹ arba materializuota idėja, 2) nematerialus turtas, 3) visuomeninius kūrybinius santykius apimanti specifinė nuosavybės rūšis, 4) išskirtinė asmens teisė į jo kūrybinės veiklos rezultatą – intelektinį turtą, 5) turto savininko absoliučių ir išimtinių teisių visuma, susijusi su autorinės ir pramoninės nuosavybės teise“⁵⁰. LR Civilinio kodekso⁵¹ (CK) 5.1 str. 2d. nurodomi kai kurie intelektinės nuosavybės pavyzdžiai – autorių turtinės teisės į literatūros, mokslo ir meno kūrinius, gretutinės turtinės teisės bei teisės į pramoninę nuosavybę (tiesa, CK 3.89 str. 2d. 4p. kalbama apie intelektines ir pramonines teises). LR CK 5.76 straipsnis pateikia gana išsamų pramoninės nuosavybės rūšių sąrašą, apimantį patentus, pramoninio dizaino liudijimus, gamybines ir komercines paslaptis, prekių ženklus, juridinio asmens pavadinimus. Taigi, pagal Lietuvos Respublikos įstatymus teisės į pramoninį dizainą priskiriamos vienai iš pramoninės nuosavybės rūšių ir yra intelektinė nuosavybė.

Intelektinė nuosavybė yra susijusi su žmogaus intelektine veikla, kuri, savo ruožtu, pasireiškia *informacijos* kaupimu ir apdorojimu. Žmogus savo kūrybą išreiškia per informaciją, įkūnijamą materialiuose pasaulio objektuose. Intelektinė nuosavybės teisė saugo šią kūrybą, kuri visad pasireiškia kaip informacija. Pati intelektinės nuosavybės teisė atsirado siekiant sukurti sistemą, draudžiančią naudotis tam tikra informacija, kai ta informacija tenkina tam tikrus teisinius reikalavimus ir politiniu sprendimu nustatoma kaip saugotina –

⁴⁸ Craig, P., de Burca, G. EU Law: text, cases and materials, 3rd edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1089.

⁴⁹ Kūrinys įgyja objektyvią formą, kai jis atsiskiria nuo kūrėjo, pvz., išreiškiamas raštu ar išliejamas iš metalo, ir tada jį suvokti ir atgaminti gali kiti asmenys.

⁵⁰ Kraujutaitytė L., Pečkaitis J.S. Intelektinės nuosavybės samprata: teorinis ir praktinis aspektai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. [Žiūrėta 2004.10.03]. Prieiga per internetą: <http://www.ltu.lt/padaliniai/nsc/nsc_5_1.htm>.

⁵¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. [Žiūrėta 2004.12.04] Aktualios nuo 2004.11.11 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=246124&Condition2=>>>

tokią apsaugą gavusi informacija yra intelektinė nuosavybė⁵². Taigi, ir dizaino nuosavybė savo prigimtimi yra tam tikra teisiškai saugojama informacija, o dizaino nuosavybės teisės yra *teisės į šią informaciją*.

Tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygmeniu sutariama, jog intelektinė nuosavybė yra rinkinys specialių teisių, kurios taikomos tam tikram saugojamų objektų sąrašui⁵³. Visi šie objektai susiję su žmogaus intelektine, kūrybine veikla. Teisės iš esmės nustato pozityvioji teisė (įstatymai), dažniausiai atsižvelgiant į tos šalies teises tradicijas. Tik įstatymai nustato, kas yra saugoma ir kokios yra to saugojimo ribos. Iš esmės tos teisės yra išimtinės teisės į tam tikrus informacijos naudojimo būdus⁵⁴. Byloje *Centrafarm v Sterling Drug*⁵⁵ ETT įvardijo keletą savitų intelektinės nuosavybės teisių, sudarančių specifinį intelektinės nuosavybės turinį⁵⁶. Turėdamas omenyje patentus, Teismas šį turinį įvardijo kaip asmens kūrybinių pastangų atlyginimo garantiją, suteikiant *išimtinę* teisę: a) pačiam arba suteikus licenciją trečiosioms šalims naudoti išradimą gaminant pramonės prekes ir jas pirmą kartą išleidžiant į rinką; b) neleisti daryti pažeidimų. Tradicinis, (iš Romos teisės kilęs) požiūris į nuosavybę formavo pamatinę intelektinės nuosavybės nuostatą apie išimtinės naudojimosi teises, pvz., Reglamente 6/2002 19 str. 1d. nurodoma išimtinė savininko teisė naudoti dizainą ir neleisti be jo leidimo jį naudoti trečiajai šaliai. Naudojimu čia laikomas gaminio, kuriame tas dizainas pritaikytas arba panaudotas, gaminimas, siūlymas, pateikimas į rinką, importavimas, eksportavimas ar naudojimas arba tokio gaminio kaupimas šioms tikslams.

Jau Romos teisėje buvo žinomi nuosavybės teisės ribojimai, kuriuos lėmė visuomenės interesai. Tačiau romėnų teisė neturėjo bendrosios taisyklės, taikomos nuosavybės ribojimui⁵⁷. Viešasis interesas sąlygoja tiek intelektinės nuosavybės apsaugą, tiek ir jos ribojimą. Intelektinės nuosavybės teisės suteikiamos ir saugomos siekiant patenkinti viešuosius interesus – skatinti visuomenei naudingą autoriaus kūrybingumą, jam teisingai atlyginant. Įstatymų leidėjas, nustatydamas intelektinės nuosavybės teisių turinį ir apimtį, turi užtikrinti visuomenei naudingą pusiausvyrą tarp laisvo ir išimtinio informacijos naudojimo. Paprastai tos teisės nustatomos tokios, jog atlyginimą iš visuomenės autorius (informacijos savininkas) turi pasiimti pats, realizuodamas jam suteiktas išimtinės, iš esmės monopolinės teisės – pvz., parduodamas naudojimosi kūriniu licenciją. Kaip jau minėta, šios monopolinės

⁵² Nakayama N. Industrial Property Law. Volume1, Patent Law. 2nd ed. - Tokyo: Koubundou Publishers, 2000. [Žiūrėta 2004.10.22] Prieiga per internetą: < <http://www.iip.or.jp/translation/nakayama/part1.PDF> > P. 6.

⁵³ Industrial designs and their relation with works of applied art and three dimensional marks. -Geneva: WIPO Standing committee on the law of trademarks, industrial designs and geographical indications, Ninth Session, November 11 to 15, 2002. [Žiūrėta 2004.10.03]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/sect/en/documents/session_9/doc/sect9_6.doc>

⁵⁴ Nakayama N. Ibid., P. 15.

⁵⁵ Byla 15/74, Centrafarm BV v. Sterling Drug Inc., 1974. – ECJ. // European Court Reports, 1974. P. 01147.

⁵⁶ Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. – V.: Eugrimas, 1999. P. 336.

⁵⁷ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. - Vilnius: Justitia, 1999. P. 128

teisės realiame gyvenime susiduria su įvairiais interesais, pvz., vartotojų. Nusipirkęs naują automobilį jo savininkas tuo pačiu sumoka ir už dizainerių pastangas. Ar po patirtos avarijos norėdamas sutaisyti automobilio kėbulą, savininkas privalo dar kartą sumokėti dizaineriui pirkdamas remontui būtinas dalis ar net gauti jo leidimą, jei kėbulo dalis pagamina nagingas meistras? Gali kilti klausimas, ar toks pakartotinas mokestis iš viso teisėtas, nes savininkas neįgijo nieko naujo, tik susitvarkė automobilį. Šiandien tokia situacija vis dar būtų nevienodai sprendžiama įvairiose ES valstybėse narėse. Tai yra todėl, jog jose yra skirtingai reglamentuotos dizaino nuosavybės teisės, atsižvelgiant į konkrečios šalies realijas. Taigi, *viešasis interesas lemia intelektinės nuosavybės teisės ribojimus*. Pvz., Reglamente 6/2002 nurodyta, jog Bendrijos dizaino suteikiamomis teisėmis nesinaudojama, jeigu veiksmai atliekami savo poreikiams tenkinti ir nekomerciniais tikslais, eksperimento tikslais, cituojant ar mokymo tikslais. Taip pat tomis teisėmis nesinaudojama, kai dizainas yra laikinai atvykusiųose į šalį narę laivuose ir orlaiviuose, jų remontui skirtose ar naudojamose atsarginėse dalyse ir reikmenyse.

2.4.2. Dizaino autorius ir dizaino savininkas

Nei Hagos, nei TRIPS tarptautinės sutartys nereglamentuoja kam gali priklausyti intelektinė nuosavybė, taigi ir dizainas. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 98/71/EB dėl teisinės dizaino apsaugos teisės į dizainą subjektai neapibrėžiami, šis klausimas paliekamas šalių narių diskrecijai. Reglamente 6/2002 dėl Bendrijos dizainų teisės į dizainą subjektai yra apibrėžiami. Šio reglamento 14 straipsnyje nustatyta, jog teisė į Bendrijos dizainą priklauso dizaineriui arba jo teisių perėmėjui. Jei dizainą kartu sukūrė du arba daugiau asmenų, jie kartu naudojami teise į Bendrijos dizainą – be atskiro susitarimo jie negali nepriklausomai naudotis dizainu. Tais atvejais, kai dizainą sukuria darbuotojas, vykdydamas savo funkcijas arba darbdavio nurodymus, teisė į Bendrijos dizainą priklauso darbdaviui, išskyrus atvejus, jeigu yra kitoks susitarimas arba jeigu nacionaliniai įstatymai nustato kitokią tvarką. Šio reglamento 17 str. nurodoma registruotojo dizaino savininko prezumpcija, t.y. atliekant teisinių procedūras, *teisių savininku laikomas asmuo, kurio vardu atlikta registruotojo Bendrijos dizaino registracija arba – iki registracijos – asmuo, kurio vardu paduota paraiška*. Reglamente 18 str. kalbama tik apie vieną dizainerio asmeninę neturtinę teisę - teisę į vardo nurodymą. Ši teisė yra ypatingai apribota - dizaineris, taip pat kaip paraišką įregistruoti Bendrijos dizainą padavęs asmuo, arba asmuo, kuris yra registruotojo Bendrijos dizaino savininkas, turi teisę būti nurodytas Vidaus rinkos derinimo tarnyboje (toliau - Tarnyba) ir jos tvarkomame Bendrijos dizainų registre (toliau – Registras) kaip dizaineris. Jeigu dizainas yra grupinio darbo rezultatas, užuot minėjus vieną dizainerį, galima

paminėti visą grupę – o tai reiškia, kad daugeliu atveju net dizainerio pavardė niekur nebus matoma, o tik dizaino grupės pavadinimas. Akivaizdu, jog Bendrijos dizaino teisių turinyje vyrauja turtinės teisės, o darbo autorius praktiškai neturi jokių asmeninių neturtinių teisių, tarp jų teisės į autoriaus vardą ir teisės į kūrinio neliečiamybę (teisės kontroliuoti pakeitimus dizaine). Taigi, galima teigti, jog tais atvejais, kai dizainą sukuria darbuotojas, vykdydamas savo funkcijas arba darbdavio nurodymus, ir kitokie susitarimai ar nacionaliniai įstatymai tam netrukdo, darbdaviui pereina visos teisės, išskyrus autoriaus(ių) paminėjimą Tarnyboje ir Registre. Iš esmės, darbdavys tiesiogiai, be jokio *perdavimo* įgyja visas teises į dizainą. Čia vėl susiduriame su intelektinės nuosavybės teisių siaurinimo atveju, kurį M. Franzosi mėgina paaiškinti ekonominiais motyvais, rizika, kuri gula ant darbdavio pečių, finansuojant dizaino kūrimą⁵⁸. Su ekonominiais interesais galima sieti ir ribinį asmeninių neturtinių dizainerio teisių susiaurinimą. Akivaizdu, jog kūrinio neliečiamybės teisės įgyvendinimas sustabdant kokio nors gaminio, pvz. automobilio, gamybą, apeliuojant į nesuderintą su dizaineriu (galbūt, jau dirbančiu konkuruojančioje įmonėje) dizaino pakeitimą, būtų ženklus apsunkinimas tiek gamintojui, tiek ir rinkai. Tačiau ar yra pateisinamas teisės į autoriaus vardą nesuteikimas dizaineriui? Dizaine visada esama tiek kūrybiškumo, tiek ir išradingumo elementų, jis yra kažkur pusiaukelėje tarp meno ir technikos. Autorinių teisių apsaugos srityje iškeliamos asmeninės neturtinės teisės, kadangi paties autoriaus individualybė atsispindi jo kūrinys⁵⁹, gi išradimų sferoje sunku aptikti išradėjo individualybės požymių – nelieka ir asmeninių neturtinių teisių. Akivaizdus kūrybinis pradas ir Bendrijos dizaine turėtų užtikrinti bent jau dizainerio teisę į autoriaus vardą – šios teisės paneigimas vargu ar gali būti pagrįstas ekonominiais argumentais ir todėl yra abejotinas. Esamą asmeninių neturtinių teisių apimtį, nustatomą Reglamentu 6/2002, reikėtų laikyti nepakankama. Galima sakyti, jog Bendrijos dizaino reglamentavime susiduriame su tokiu suvaržymo atveju, kuomet, nors ir vadovaujantis gamybiniais bei rinkos interesais, kuriančiojo individo teisės susiaurinamos labiau, nei derėtų prisilaikant intelektinės nuosavybės teisių reglamentavimo tradicijų.

LR Dizaino įstatyme dizaineriui suteikiamos platesnės asmeninės neturtinės teisės, nei Bendrijos dizaino atveju. Šio įstatymo 14 str. 4 d. numatoma ir teisė į kūrinio neliečiamybę, t.y. dizainas negali būti keičiamas be dizainerio sutikimo, jeigu kitko nenumatyta sutartyje. Šiame įstatyme reglamentuojamas tarnybinis dizainas. Reikia pažymėti, jog Lietuvoje būtent *dizaino savininko* pažeistas teisės gina ir baudžiamoji teisė. LR Baudžiamojo kodekso 195 str. 1 d. numato, jog „tas, kas pažeidė išimtinės patento savininko

⁵⁸ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 107.

⁵⁹ Ibid., P. 116.

ar dizaino savininko teisės arba juridinio asmens teisę į juridinio asmens pavadinimą, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų⁶⁰.

Danijos dizaino įstatyme⁶¹ nėra taisyklių dėl tarnybinio dizaino. Pagal šį įstatymą teisė įregistruoti dizainą priklauso jo kūrėjui. Ši teisė gali būti perleista pagal susitarimą.

Didžiosios Britanijos harmonizuotame dizaino įstatyme⁶² dizaino autoriumi laikomas asmuo, sukūręs dizainą, tačiau jam asmeninės neturtinės teisės nesuteikiamos - tai būdinga Bendrosios teisės šalims. Šio įstatymo 4(2) skirsnyje nustatoma, jog tais atvejais, kai dizainą suformuoja kompiuteris be žmogaus įsikišimo, autoriumi laikomas asmuo, padaręs būtinus pasiruošimus tam dizainui sukurti. Šiame įstatyme šalia tarnybinio dizaino išskiriamas dizainas pagal užsakymą. Skirsnyje 1A(2) nustatoma, jog dizaino, užsakyto už atlyginimą, *pradinis* savininkas yra užsakovas.

2.5. Dizaino registravimas

Registracija suteikia savininkui apsaugą tų gaminio dizaino savybių, kurios yra akivaizdžiai nurodytos paraiškoje ir tampa prieinamos visuomenei viešai skelbiant arba susipažįstant su atitinkama paraiškos byla. Būtent dizaino registracija apibrėžia, kurios gaminio savybės yra saugomos, didina teisinį apibrėžtumą rinkoje. Harmonizavimo direktyva 98/71/EB nustato, jog nacionalinėje dizaino apsaugos teisėje valstybės narės išlieka laisvos įtvirtindamos procedūrų nuostatas, reglamentuojančias teisių į dizainą registraciją, jos pratęsimą ir pripažinimą negaliojančia, bei nuostatas dėl tokio negaliojimo pasekmių.

Bendrijos mastu saugomo dizaino registraciją nustato Reglamentas 6/2002. Kaip jau buvo aukščiau minėta, Bendrijos dizainui apsaugoti pasirinkta dviejų lygių apsaugos sistema, apjungiant neregistruojamo ir registruojamo dizaino metodus. Neregistruotas dizainas turi atitikti tuos pačius kriterijus kaip ir registruotas. Įregistravus Bendrijos dizainą, užsitikinama geresnė jo apsauga – registruotas dizainas saugomas tiek nuo tyčinio kopijavimo, tiek ir nuo panašaus dizaino nepriklausomo sukūrimo, o neregistruoto dizaino apsauga siauresnė – jis saugomas tik nuo tyčinio kopijavimo. Jeigu paraiška atitinka registruotojo Bendrijos dizaino paraiškai keliamus reikalavimus, Vidaus rinkos derinimo tarnyba (OHIM, toliau - Tarnyba) įtraukia paraišką į Bendrijos dizainų registrą kaip registruotąjį Bendrijos dizainą. Registracija

⁶⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000 m. rugsėjo 26 d., Nr. VIII-1968. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741. [Žiūrėta 2004.12.06] Aktualios nuo 2004.11.11 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=246190&Condition2=>>

⁶¹ The Danish Designs Act (Act No. 1259, 20 December 2000). [Žiūrėta 2004.10.07]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/clea/en/>>

⁶² The Registered Designs Act 1949 as amended to incorporate the European Designs Directive [interaktyvus]. [Žiūrėta 2004.10.07]. Prieiga per internetą: <<http://www.patent.gov.uk/design/legal/act.pdf>>

turi nurodytą paraiškos padavimo datą. Atlikusi registraciją, registruotąjį Bendrijos dizainą Tarnyba paskelbia Bendrijos dizainų biuletenyje.

2.5.1. Paraiška

Registruotojo Bendrijos dizaino paraiška pareiškėjo nuožiūra paduodama arba tiesiogiai Tarnybai, arba centrinei valstybės narės pramoninės nuosavybės tarnybai (paduodant paraišką Beneliukso valstybėse – Beneliukso dizaino tarnybai). Jeigu paraiška paduodama centrinei valstybės narės pramoninės nuosavybės tarnybai arba Beneliukso dizaino tarnybai, ta tarnyba turi imtis visų reikiamų priemonių per dvi savaites nuo paraiškos padavimo dienos perduoti paraišką Tarnybai. Ji gali imti iš pareiškėjo mokestį, neviršijantį administracinių išlaidų.

Registruojant Bendrijos dizainą, neatsižvelgiama, jog jis tapo prieinamas visuomenei per 12 mėn. laikotarpį iki paraiškos padavimo datos (jei siekiama prioriteto pripažinimo – iki prioriteto datos) dėl paties dizainerio, jo teisių perėmėjo arba trečiojo asmens dėl dizainerio arba jo teisių perėmėjo pateiktos informacijos ar atliktų veiksmų. Per šį 12 mėn. laikotarpį dizaineris ar jo teisių perėmėjas, atsižvelgęs į gaminio paklausą rinkoje, gali apsispręsti, ar verta registruoti dizainą. Registruojant į dizaino atskleidimą neatsižvelgiama, jeigu dizainas tapo prieinamas visuomenei dėl piktnaudžiavimo dizainerio arba jo teisių perėmėjo atžvilgiu.

Paduodamas paraišką, registruotojo Bendrijos dizaino pareiškėjas gali paprašyti *atidėti* registruotojo Bendrijos dizaino paskelbimą 30 mėnesių laikotarpiui nuo paraiškos padavimo dienos arba nuo prioriteto dienos, jeigu prašoma suteikti prioritetą. Tokiu atveju Tarnyba Bendrijos dizainų biuletenyje paskelbia apie registruotojo Bendrijos dizaino paskelbimo atidėjimą. Kartu su tokiu pranešimu pateikiama registruotojo Bendrijos dizaino teisių savininką identifikuojanti informacija, nurodoma paraiškos padavimo diena ir kt. informacija. Tačiau dizainas, kurio paskelbimas atidėtas, paskelbimo atidėjimo periodu saugomas tik nuo tyčinio kopijavimo pagal Reglamento 6/2002 19 str. 3d.

Kartu, pagal Reglamento 6/2002 74 str. be pareiškėjo ar registruotojo Bendrijos dizaino teisių savininko leidimo negalima leisti susipažinti su dizainų, kurių paskelbimas yra atidėtas, bylomis. Pasibaigus atidėjimo laikotarpiui arba bet kuriuo metu iki jo pabaigos, jei teisių savininkas to prašo, Tarnyba pateikia visuomenei susipažinti visus Registro įrašus ir su taikymu susijusią bylą bei paskelbia registruotąjį Bendrijos dizainą Bendrijos dizainų biuletenyje.

Taigi, Reglamentas Nr. 6/2002 sukuria sistemą, leidžiančią išigyti visoje Bendrijoje galiojantį dizainą pateikiant paraišką Vidaus rinkos derinimo tarnybai. Šio reglamento nuostatos dėl Bendrijos dizaino registracijos tvarkos detalizuojamos 2002 m. spalio 21 d.

Komisijos Reglamente Nr. 2245/2002⁶³, įgyvendinančiame Tarybos reglamentą Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizainų. Pastarasis Reglamentas taip pat nustato reikiamas priemones dėl registruotojo Bendrijos dizaino administravimo, apeliacijų dėl Tarybos sprendimų pateikimo ir dėl procesinių veiksmų pripažinti Bendrijos dizaino registraciją negaliojančia nuostatų įgyvendinimo.

Registruotojo Bendrijos dizaino paraiškoje turi būti pateikiama: prašymas įregistruoti dizainą kaip registruotąjį Bendrijos dizainą; pareiškėjo duomenys (fiziniams asmenims - vardas, pavardė, adresas ir pilietybė bei valstybė, kurioje pareiškėjas nuolat gyvena, juridiniams a. – oficialus pavadinimas, buveinės ar atstovybės adresas, taikomos teisės valstybė); dizaino vaizdas arba pavyzdys dvimačio dizaino atveju; sąrašas gaminių, kuriuose numatyta pritaikyti dizainą arba kuriuose numatyta tą dizainą panaudoti; jeigu pareiškėjas paskyrė atstovą, to atstovo vardas, pavardė ir jo verslo vietos adresas, gali būti ir keli atstovai; nurodymas kalbos, kuria pateikiama paraiška, ir antros kalbos, kurią pareiškėjas sutinka naudoti procedūrą Tarnyboje metu; pareiškėjo arba jo/jos atstovo parašas. Taip pat, jeigu reikalinga, kartu pateikiamas pareiškimas: a) dėl ankstesnės paraiškos prioriteto taikymo, nurodant ankstesnės paraiškos padavimo datą ir šalį, kurioje arba kurios vardu ji buvo paduota; b) dėl parodos prioriteto taikymo, nurodant parodos pavadinimą ir datą, kada pirmą kartą buvo parodyti gaminiai, kuriuose pritaikytas dizainas arba kuriems jis panaudotas.

Taip pat paraiškoje gali būti pateikiamas: a) trumpas dizaino aprašymas, paaiškinantis dizaino arba pavyzdžio grafinį vaizdą; b) prašymas atidėti registracijos paskelbimą; c) nurodymas, kokią vietą paraiškoje pateikti gaminiai užima Lokarno klasifikacijoje; d) dizainerio ar dizainerių grupės paminėjimas arba pareiškėjo pasirašytas pareiškimas, jog dizaineris ar dizainerių grupė atsisakė vardo nurodymo teisės.

Tarnyba pažymi paraišką sudarančius dokumentus jų gavimo data ir suteikia paraiškai bylos numerį.

2.5.2. Lokarno klasifikacija ir sudėtinė paraiška

Sudėtinių paraiškų atveju, kai prašoma įregistruoti kelis dizainus, svarbią reikšmę įgyja Lokarno klasifikacija – tarptautinė pramoninio dizaino klasifikacija, patvirtinta 1968 m. spalio 8 d. Lokarno sutartimi dėl tarptautinės pramoninio dizaino klasifikacijos. Gaminių klasifikacija atliekama išimtinai administravimo tikslais. Gaminiai skirstomi į klases pagal

⁶³ Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2245/2002, įgyvendinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizainų. 2002 m. spalio 21 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 341 , 17/12/2002 P. 0028 – 0053.

dizaino pateikimo dieną galiojantį klasifikatoriaus leidimą. Sudėtinėje paraiškoje gaminių sąrašas turi būti įvardijamas tokiu būdu, kad būtų galima aiškiai nustatyti gaminių pobūdį, kiekvieną gaminį priskiriant tik vienai Lokarno klasifikacijos klasei ir vartojant tuos terminus, kuriais aprašomi minėtos klasifikacijos sąraše pateikti gaminiai. 2004 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lokarno klasifikacijos 8-sis leidimas su atitinkamais pakeitimais.

Sudėtinių paraiškų atveju, kada prašoma įregistruoti kelis dizainus, kiekvienam sudėtinėje paraiškoje pateiktam dizainui pareiškėjas pateikia dizaino vaizdą ir nurodo gaminius, kuriuose numatyta pritaikyti dizainą arba kuriuose numatyta jį panaudoti. Vienoje paraiškoje gali būti neribotas skaičius dizaino pavyzdžių, jeigu jie priklauso tai pačiai dizaino klasifikacijos klasei.

Sujungus kelis, išskyrus ornamentikos, dizainus į sudėtinę paraišką, paraiška išskiriama į kelias atskiras paraiškas, jeigu gaminiai, kuriuose numatyta pritaikyti dizainus arba kuriems numatyta juos panaudoti, priklauso daugiau nei vienai Lokarno klasifikacijos klasei. Gaminiai grupuojami pagal Lokarno klasifikacijos klases, prieš kiekvieną grupę nurodant klasės, kuriai priklauso ši gaminių grupė, numerį bei laikantis tos klasifikacijos klasių ir poklasių išdėstymo tvarkos.

2.5.3. Formali registruojamo dizaino ekspertizė

Vidaus rinkos derinimo Tarnyba (OHIM) atlieka tikrai *formalią registruojamo dizaino ekspertizę*, kurios metu nustatoma, ar prašomas registruoti dizainas atitinka dizaino apibrėžimą. Taip pat nustatoma, ar registruojamas dizainas neprieštarauja viešajai tvarkai arba visuotinai pripažintiems moralės principams. Nustačius neatitikimą dizaino apibrėžimui ar minėtiems principams, paraiška atmetama, tačiau tik sudarius galimybę pareiškėjui ją atšaukti arba pataisyti, arba pateikti savo pastabas. Tikrinamas ir paraiškos dokumentų atitikimas keliamiems reikalavimams. Tarnyba nevykdo tyrimo *anksčiau žinomų dizainų atžvilgiu*.

Pateikiant paraišką Tarnybai mokami šie mokesčiai: a) registracijos mokestis; b) paskelbimo mokestis arba mokestis už paskelbimo atidėjimą, jeigu prašoma atidėti paskelbimą; c) papildomas registracijos mokestis už kiekvieną į sudėtinę paraišką įtrauktą papildomą dizainą; d) papildomas paskelbimo mokestis už kiekvieną į sudėtinę paraišką įtrauktą papildomą dizainą arba papildomas paskelbimo atidėjimo mokestis už kiekvieną į sudėtinę paraišką įtrauktą papildomą dizainą, jeigu prašoma atidėti paskelbimą.

Mokesčių dydį detalizuoja 2002 m. gruodžio 16 d. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2246/2002 dėl mokesčių, mokamų Vidaus rinkos derinimo tarnybai (prekių ženklai ir

pramoninis dizainas) už Bendrijos dizainų registraciją⁶⁴. Pagrindinis registracijos mokestis už pirmąjį dizainą yra 230 EUR. Už papildomą dizainą, registruojamą tuo pačiu metu, imamas mažesnis registracijos mokestis. Nedidelis registracijos mokesčio dydis yra viena iš priemonių, skatinančių registruoti Bendrijos dizainus, atsisakant registruoti dizainus pagal šalių narių įstatymus.

2.6. Dizaino apsaugos terminai

Dizaino apsaugos harmonizavimo Direktyvos 10 straipsnyje nustatyta, jog įregistravus dizainą, teisė į dizainą saugoma vieną ar kelis penkerių metų laikotarpius nuo paraiškos padavimo datos. Teisės turėtojas apsaugos galiojimo terminą gali pratęsti vienu ar keliais penkerių metų laikotarpiais iki 25 metų skaičiuojant nuo paraiškos padavimo datos.

Analogiški apsaugos terminai nustatyti ir Reglamente dėl *registruotųjų* Bendrijos dizainų. Šio Reglamento 12 str. nustato, jog įregistruotas Tarnyboje dizainas saugomas kaip Bendrijos dizainas penkerius metus nuo paraiškos padavimo datos. Teisių savininkas gali pratęsti apsaugos galiojimą vienu arba kelis kartus penkerių metų laikotarpiais, tačiau ne daugiau kaip iki 25 metų nuo paraiškos padavimo datos. Registruotojo Bendrijos dizaino registracija pratęsiama teisių savininko arba bet kokio jo įgaliojimą turinčio asmens prašymu, sumokėjus pratęsimo mokestį. Pratęsimas įsigalioja kitą dieną po esamos registracijos galiojimo pabaigos. Registracijos galiojimo pratęsimo mokestis kainuoja nuo 90 EUR už pirmą pratęsimą iki 180 EUR už paskutinį (t.y. ketvirtą) pratęsimą.

Reglamento 11 straipsnis nustato *neregistruotojo* Bendrijos dizaino įsigaliojimo ir jo apsaugos galiojimo terminus. Jame nustatyta, jog atitinkantis Reglamento nustatytus reikalavimus dizainas saugomas kaip Bendrijos dizainas trejus metus nuo tos datos, kai tas dizainas pirmą kartą tapo prieinamas Bendrijos visuomenei. Dizainas laikomas tapęs prieinamu Bendrijos visuomenei, jeigu jis buvo paskelbtas, eksponuotas, naudotas versle arba kaip kitaip atskleistas, kad apie tai įprastu būdu galėjo sužinoti Bendrijoje veikiantys atitinkamos srities specialistai. Tačiau dizainas nelaikomas tapęs prieinamu visuomenei vien dėl to, kad jis buvo atskleistas trečiajam asmeniui žodžiu išreikštomis arba neišreikštomis konfidencialumo sąlygomis. Neregistruotiesiems Bendrijos dizainams numatytas vienerių metų atidėjimo periodas (Reglamento 7 str. 2d. punktas b).

⁶⁴ Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2246/2002 dėl mokesčių, mokamų Vidaus rinkos derinimo tarnybai (prekių ženklai ir pramoninis dizainas) už Bendrijos dizainų registraciją. 2002 m. gruodžio 16 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 341 , 17/12/2002 P. 0054 – 0059.

2.7. *Kaupiamoji dizaino apsauga*

Prancūzijos teisėje iš seno yra pripažįstamas meno vieningumo principas, kuris pasireiškia galimybe teisiškai apsaugoti intelektinę nuosavybę keliais būdais vienu metu⁶⁵. Pagal šį principą, menas yra unitarinė koncepcija. Jis gali turėti daug materialinės išraiškos formų, jis gali būti įkūnytas įvairiose medžiagose. Jei darbas išreiškia kūrėjo individualybę, jis nusipelno būti pripažintas meno kūrinium. Ši meninė išraiška negali būti ignoruojama vien dėl to, jog ji įkūnyta praktinę naudą teikiančiame gaminyje. Todėl ir utilitariniame kūrinyje įkūnyta kūryba turi būti ginama visomis galimomis priemonėmis: tiek pagal dizaino apsaugos įstatymus, tiek ir kūrybos apsaugos priemonėmis – pagal autorių teisę.

Tokia apsauga, kai apsaugos būdai veikia nepriklausomai vienas nuo kito, yra vadinama kaupiamąja apsauga (angl. - cumulative protection). Šalyje, kurioje įgyvendintas kaupiamosios apsaugos principas, pakankamai originalus dizainas gali būti saugomas ir pagal autorių teisę kaip meno (arba taikomojo meno) kūrinys, ir *sui generis* dizaino apsaugos režimu. Registruoto dizaino autorius, gindamas savo teises, gali remtis vienu metu jam palankiausiomis abiejų apsaugos būdų nuostatomis.

Prieš harmonizuojant dizaino apsaugą Bendrijoje, kaupiamoji dizaino apsauga jau buvo įgyvendinta Prancūzijoje, Beneliukso šalyse ir Graikijoje. Harmonizavimo pastangų dėka kaupiamoji dizaino apsauga šiandien taikoma visoje Europos Sąjungoje.

Direktyvos 98/71/EB 17 straipsnis apibrėžia *sui generis* dizaino apsaugos ryšį su kitomis apsaugos formomis. Šiame straipsnyje nustatoma, jog šios direktyvos nuostatos nepažeidžia jokių Bendrijos teisės ar atitinkamos valstybės narės teisės normų, reglamentuojančių neregistruotuosius dizainus, prekių ženklus ar kitus skiriamuosius ženklus, patentus ir naudinguosius modelius, šriftus, civilinę atsakomybę ir nesąžiningą konkurenciją. Analogiškai formuluojamos ir Reglamento 6/2002 96 str. 1 d. nuostatos. Šios nuostatos išvardija apsaugos formas, tam tikromis sąlygomis pritaikomas dizainui apsaugoti ir koegzistuojančias su *sui generis* dizaino apsauga. Taigi, čia nustatoma kaupiamoji dizaino apsauga gali turėti įvairias formas, sąlygojamas nacionalinės teisės. Pvz., kaupiamoji dizaino apsauga pagal naudinguosius modelius galima Danijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje ir Vokietijoje – šalyse, kuriose yra pripažįstami naudingieji modeliai⁶⁶. Suprantama, jog dizainas turi būti tarp naudojamos alternatyvios apsaugos apimamų objektų. Kai kada dizainas gali būti tiesiogiai neįvardijamas. Pvz., Lietuvos Respublikoje dizainą gina

⁶⁵ Dinwoodie G.B., Trademark and copyright: complements or competitors? - ALAI 2001 Congress: Adjuncts and Alternatives to Copyright, 13-17 June 2001, New York. [Žiūrėta 2004.10.26] Prieiga per internetą: <<http://www.kentlaw.edu/depts/ipp/publications/Final%20Report.pdf>> P. 6 – 7.

⁶⁶ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P.389.

Konkurencijos įstatymo 16 str. 1 d. 5 p. nuostata, draudžianti „kito ūkio subjekto gaminio ar jo pakuotės imitavimą, to gaminio ar pakuotės formos, spalvos ar kitų skiriamųjų požymių kopijavimą, jeigu tai gali klaidinti dėl gaminio tapatybės arba jeigu šiais veiksmais siekiama, pasinaudojant kito ūkio subjekto reputacija, gauti nesąžiningos naudos“⁶⁷. LR dizainas papildomai gali būti ginamas ir pagal Prekių ženklų įstatymo⁶⁸ 5 str.

Kaupiamąja apsauga saugomas dizainas vienu metu turi tenkinti kiekvieno toje apsaugoje naudojamo apsaugos būdo reikalavimus. Pvz., kaupiamąja apsauga pagal autorių teisę saugomas dizainas turi tenkinti tiek *sui generis* dizaino apsaugos reikalavimus (t. y. būti naujas ir turėti individualias savybes, neprieštarauti viešosios moralės principams), tiek ir autorių teisės reikalavimus (t. y. būti pakankamai originalus). Kai kada abiem kaupiamojame apsaugoje taikomiems būdams dizainas turi tenkinti to paties pobūdžio reikalavimus, tačiau reikalavimų slenkstis kiekvienam iš būdų gali skirtis. Pvz., taikant kaupiamąją dizaino apsaugą pagal prekių ženklų įstatymą, gaminio atliekama techninė funkcija turės skirtingą įtaką kiekvienam iš būdų. Sakykime, jog gaminio formą lemia jo techninė funkcija, tačiau tai ne vienintelė galima forma tai funkcijai atlikti. Pagal harmonizuotą Lietuvos teisę tokio gaminio dizainas gali būti saugomas pagal LR Dizaino įstatymą (šio įstatymo 10 str. 1 d. 7 p. netaikomas⁶⁹), tačiau toks gaminys negali būti saugomas pagal LR Prekių ženklų įstatymą (šio įstatymo 6 str. 1 d. 7 p. taikomas⁷⁰). Taigi, tokio gaminio kaupiamoji dizaino apsauga pagal prekių ženklų įstatymą negalima. Byloje *Philips v. Remington*⁷¹ ETT nusprendė, jog Philips mėgintas registruotas prekės ženklas – elektrinės skutimosi mašinelės forma – yra sąlygotas vien techninės funkcijos, ir tai, jog galimos kitokios formos, įgalinančios atlikti tą pačią skutimo funkciją, nesudaro pagrindo registruoti tokį ženklą. Iš esmės, prekių ženklais negali būti ginami techniniai sprendimai⁷², priešingu atveju gamintojas įgytų monopolines teises praktiškai neribotam laikui. Jeigu techninę funkciją galima realizuoti keliomis gaminio formomis, tokį gaminio dizainą galima apsaugoti dizaino įstatymais, suteikiančiais apsaugą

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas, 1999 m. kovo 23 d. Nr. VIII-1099. // Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856. [Žiūrėta 2004.11.27] Aktualios nuo 2004.05.01 redakcijos prieiga per internetą:

<<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=232822&Condition2=>>

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Prekių ženklų įstatymas, 2000 m. spalio 10 d. Nr. VIII-1981. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2844. [Žiūrėta 2004.11.28] Aktualios nuo 2004.02.19 redakcijos prieiga per internetą:

<<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=228745&Condition2=>>

⁶⁹ Dizaino registracija pripažįstama negaliojančia, kai *gaminio vaizdo savybės lemia tik jo techninę funkciją*.

⁷⁰ Žymuo nepripažįstamas ženklu ir neregistruojamas arba įregistruoto ženklo registracija pripažįstama negaliojančia, jeigu jis yra arba vien forma, kurią lemia pačių prekių rūšis, arba *forma, būtina techniniam rezultatui gauti*, arba forma, suteikianti prekės esminę vertę.

⁷¹ Byla C-299/99, Koninklijke Philips Electronics NV v Remington Consumer Products Ltd., 2002. – ECJ. // European Court Reports, 2002. P. I-05475.

⁷² Ibid., para. 82.

ribotą laiką⁷³. Taigi, gaminiui suteikiamos apsaugos terminas vaidino bene svarbiausią vaidmenį šioje byloje.

Direktyvos 98/71/EB 17 straipsnis išskiria ir aiškiai apibrėžia *sui generis* dizaino apsaugos ryšį su autorine teise. Jame nustatoma, jog teisės į dizainą saugomas dizainas, registruotas kurioje nors valstybėje narėje, taip pat turi teisę į apsaugą pagal tos valstybės *autorinės teisės* įstatymą nuo tos dienos, kai tas dizainas buvo sukurtas ar išreikštas kokia nors forma. Kiekviena valstybė narė nustato, kokio masto ir kokiomis sąlygomis tokia apsauga teikiama, taip pat reikalaujamą *originalumo* lygį.

Reglamento 6/2002 96 str. 2 d. nustato analogišką nuostatą ir Bendrijos dizainui. Oficialiame Direktyvos ir Reglamento komentare nurodoma, jog papildomos dizainų apsaugos pagal autorių teisę įtvirtinimas svarbus Prancūzijai ir Beneliukso šalims, kurios vargiai galėtų tenkintis vien *į rinką orientuotomis* Reglamento dizaino apsaugos nuostatomis, ir kurios teikia ypatingą svarbą kūrybinio dizaino aspekto apsaugai⁷⁴. Čia reiktų pastebėti, jog kai kurių autorių nuomone, dizaino *sui generis* apsaugos metodai ir tikslai skiriasi nuo autorių teisės apsaugos metodų ir tikslų. Dizaino teisė siekia suteikti teisinę apsaugą gamintojams, tuo tarpu autorinė teisė siekia apsaugoti dizainerį. Besiskiriantys tikslai suformuoja ir besiskiriančius apsaugos būdus. H. C. Jehoram išskiria kai kuriuos pagrindinius skirtumus tarp dizaino ir autorių teisės apsaugos priemonių⁷⁵:

- apsaugos trukmė dizaino apsaugoje paprastai siekia 25 metus, tuo tarpu autorių turtinės teisės galioja visą autoriaus gyvenimą ir 70 metų po autoriaus mirties;
- taikant autorių apsaugą nereikalinga išankstinė registracija ar registracijos mokestis;
- dizainas saugo tik tam tikro registruoto produkto išvaizdą, jis susijęs su konkrečiu produktu.

Taigi, dizainas turi būti atskiriems gaminiams atskirai registruojamas. Tuo tarpu autorių teisė saugo dizaino panaudojimą bet kokiame produkte. Autorių teisės saugos dizainu apgintą ornamentą bet kokiame jo išikūnijime: audekle, sienų apmušaluose, pastato fasade ir pan.

Įvedant kaupiamąją dizaino apsaugą Bendrijos mastu, teko įveikti keletą problemų. Visų pirma, Airijoje autorių teisių apsauga nebuvo suteikiama, jei dizainą turinčių gaminių

⁷³ Byla C-299/99, Koninklijke Philips Electronics NV v Remington Consumer Products Ltd. Opinion of Mr Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer delivered on 23 January 2001. – ECJ. // European Court Reports, 2002. P. I-05475. Para. 38.

⁷⁴ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 390.

⁷⁵ Jehoram H.C. Cumulation of Protection in the EC Design Proposals. - Herchel Smith Lecture, held at Queen Mary and Westfield College, University of London, at 27 April 1994. [Žiūrėta 2004.10.26] Prieiga per internetą: < http://www.ivir.nl/publications/cohen_jehoram/Cohen1.doc >

skaičius viršydavo 50, o Didžiojoje Britanijoje tokiu atveju autorių teisių apsauga būdavo suteikiama tik labai trumpam laikui. Tokias nuostatas nulėmė 20 a. pradžioje Bendrosios teisės šalyse susiklosčiusi pramoninės nuosavybės apsaugos praktika. Antroji problema buvo Italijos teisės reikalavimas, jog menas gali būti ginamas autorių teisės tik tada, kai jį įmanoma atskirti nuo įkūnijimo medžiagos (*scindibilità* principas). Pagal šį principą, autorių teise lengvai buvo galima apginti dvimačius ornamentus, tačiau net garsiausio dizainerio sukurtas trimatis kūrinys, pvz., kėdė, negalėjo būti ginamas pagal šią teisę. Vykstant dizaino teisinės apsaugos harmonizacijai, tiek Italija, tiek ir Airija su Didžiąja Britanija čia minėtų nuostatų atsisakė.

Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo 4 str. 3 d. nustato, jog įregistruotas dizainas taip pat gali būti saugomas pagal autorių teisę, jeigu dizainas išreikštas kokia nors objektyvia forma. Šis įstatymas įgyvendina Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/71/EB 17 str. nustatytą kaupiamąją apsaugą. Šiai dispozityviai teisės normai prieštarauja Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo⁷⁶ 4 str. 2 d. 10 p. kuriame nustatoma, jog autorių teisių objektais gali būti *neįregistruoti* kaip pramoninis dizainas taikomosios dailės ir kiti kūriniai. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Komentare taip pat randame teiginį, jog „autorių teisių apsauga taikoma tik neįregistruotiems Valstybiniame patentų biure taikomosios dailės kūriniams“⁷⁷. Vadinasi, pagal šį įstatymą, registruotam pramoniniam dizainui negali būti taikoma autorių teisių apsauga, taigi, ir kaupiamoji apsauga. Tik neregistruotas Bendrijos dizainas gali būti saugomas pagal LR autorių teisę. Čia susiduriame su akivaizdžia teisės normų kolizija. Taigi, LR nėra tinkamai įgyvendinta registruoto dizaino kaupiamoji apsauga pagal autorių teisę, todėl dizaino apsaugos harmonizavimo procesas LR nėra užbaigtas.

Dizaino kaupiamosios apsaugos pagal autorių teisę idėja nėra vieningai priimama Lietuvos teisininkų, dažnai diskusijose išreiškiami kategoriški ir su kaupiamąja dizaino apsauga nesuderinami teiginiai, pvz. „įregistravus dizainą, kaip pramoninę nuosavybę, pasibaigia autorių teisės apsauga. Dviguba dizaino apsauga neleistina“⁷⁸. Šiandieninės dizaino teisinės apsaugos kontekste mūsų šalyje taikant aukščiau minėtą įstatymo straipsnį turime tokią situaciją: dizainas gali būti saugomas pagal autorių teisę tol, kol nebus įregistruotas kaip pramoninės nuosavybės objektas. Taigi, po registracijos to paties objekto apsaugos tipas

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003 m. kovo 5 d. Nr. IX-1355. // Valstybės žinios, 2003, Nr. 28-1125.

⁷⁷ Vileita, A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras; Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(10) straipsnio komentaras; Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. - Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos I-kla, 2000. P. 36.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas. Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo projekto (IXP-1895), 2002 m. spalio 28 d., Vilnius. [Žiūrėta 2004.11.28]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfmt?C1=w&C2=189911>>

pasikeičia, taip pat ženkliai pasikeičia ir neturtinės autoriaus teisės (pvz., teisė reikalauti, kad naudojant kūrinį būtų nurodomas autoriaus vardas). Analogiška situacija yra nagrinėjama teisės doktrina svarbiame JAV Aukščiausiojo teismo sprendime *Mazer v. Stein* byloje⁷⁹. Sprendime pripažįstama, jog autoriaus teisėmis saugomo kūrinio įregistravimas pramonine nuosavybe nepažeidžia autorių teisės tikslų, todėl įregistravimas negali būti apsaugos pagal autorių teisę panaikinimo priežastimi. Sprendime pabrėžiama, jog apsaugos pagal autorių ir dizaino teisę tikslai sutampa – tai visų pirma vertingų, ginamų teisių autoriams suteikimas, skatinantis jų kūrybiškumą visuomenės gerovės labui. Reiktų pastebėti, jog čia visų pirma kalbama apie abstrakčių ekonominių apsaugos tikslų sutapimą, tuo tarpu aukščiau pateikti H. C. Jehoram apsaugos tikslai skiriasi pagal saugojamus subjektus.

Kaupiamosios dizaino apsaugos įtvirtinimas Bendrijos teisėje atspindi tendenciją visokeriopai stiprinti dizaino apsaugą. Vėliau įsitikinsime, jog kaupiamoji dizaino apsauga gali sukelti tam tikras rinkos problemas.

⁷⁹ Byla *Mazer v. Stein*, 347 U.S. 201 (1954). - U.S. Supreme Court. [Žiūrėta 2004.12.03]. Prieiga per internetą: <<http://laws.findlaw.com/us/347/201.html>>

3. Vieningos dizaino apsaugos erdvės harmonizavimo sunkumai

3.1. Intelektinės nuosavybės ir vieningos rinkos priešprieša

Dizaino apsaugos srityje, kaip ir daugelyje kitų intelektinės nuosavybės sričių, egzistuoja *fundamentali priešprieša* tarp monopolinio intelektinės nuosavybės pobūdžio ir visuomenės intereso kuo pigiau naudotis intelektinės kūrybos vaisiais. Iš kitos pusės, visuomenė pati suteikia tas ginančias intelektinę nuosavybę teises, nustato jų turinį ir apimtį, siekdama, kad autoriui būtų tinkamai atsilyginta ir būtų skatinama jo kūryba. Modernioje visuomenėje šią priešpriešą yra siekiama sušvelninti teisinio reglamentavimo priemonėmis, mėginant pasiekti pusiausvyrą tarp intelektinės nuosavybės teisių ir viešojo intereso, pasireiškiančio, visų pirma, vieningos konkurencinės rinkos funkcionavimo užtikrinimu. ETT teismo sprendimas *Magill* byloje⁸⁰ leidžia daryti išvadą, jog **konkurencijos klausimai Bendrijoje užima aukštesnę hierarchinę pakopą nei intelektinės nuosavybės teisės**⁸¹. Jeigu intelektinės nuosavybės savininkas, užimdamas dominuojančią poziciją dėl tokios nuosavybės suteikiamų teisių, pažeidžia vartotojų interesus ribodamas gamybą, rinkas arba technikos raidą, jam gali būti pritaikomas EB Steigimo sutarties 82 str. (ex 86), draudžiantis tokį piktnaudžiavimą⁸².

Europos Sąjungoje, *savininko – viešojo intereso* priešprieša pasireiškia įvairiais pavidalais. Visų pirma, ES valstybėse narėse egzistuojantys dizaino apsaugos įstatymai veikia teritoriniu principu - dizaino teisių savininkas daugeliu atveju gali teoriškai ir praktiškai uždrausti tam tikrų produktų patekimą į vieną ar kelias ES šalis, tuo savo valia suskaldydamas rinkos vieningumą. Ši teritorinį, Bendrijos skaidymo į skirtingas nacionalines rinkas problemos aspektą jau prieš gerą dešimtmetį sėkmingai sprendė Europos Teisingumo Teismas, o vėliau ir įstatymų leidėjai, įgyvendinę taip vadinamą *teisių išsėmimo doktriną*⁸³. Kitas svarbus šios problemos aspektas apima sudėtinio gaminio išvaizdos atstatymui

⁸⁰ Apjungtos bylos C-241/91 P ir C-242/91 P, Radio Telefís Eireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v Commission of the European Communities (Magill byla), 1995. – ECJ. // European Court Reports, 1995. P. I-00743.

⁸¹ Levin, M. Spare parts and their protection from a European perspective. Monte Carlo Open Forum papers, 3-6 Nov, 1999. [Žiūrėta 2004.10.26] Prieiga per internetą: <<http://www.fcipi.org/library/montecarlo99/spareparts.html>>

⁸² Europos Bendrijos steigimo sutartis (konsoliduota, aktuali nuo 2002.12.24) // Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.

⁸³ Craig, P., de Burca, G. EU Law: text, cases and materials, 3rd edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1089 -1103.

naudojamų atsarginių dalių dizaino apsaugą. Vien dėl šios problemos ištisą dešimtmetį buvo atidėliojamas Reglamento dėl Bendrijos dizainų priėmimas⁸⁴.

3.2. Teisių išsėmimo doktrina

ES vyraujantis ekonominis interesas verčia suderinti monopolinį intelektinės nuosavybės pobūdį su vieningos, nedalomos rinkos reikalavimais. Sprendžiant šią problemą buvo veikiami keliomis kryptimis. Pirmoji kryptis buvo nacionalinių teisės aktų unifیکavimas, o taip pat unitarinės, Bendrijos lygiu veikiančios dizaino sistemos sukūrimas. Kaip jau buvo minėta, 1998 m. spalio 13 d. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/71/EB dėl teisinės dizaino apsaugos. Ji skirta valstybių narių teisės aktų suderinimui. Šia direktyva buvo siekiama suvienodinti tik vidaus rinkos funkcionavimą įtakojančias nacionalinės dizaino apsaugos teisės nuostatas, paliekant šios teisės gynimo priemones, sankcijas ir vykdymą nacionalinės teisės diskrecijai. Nors 2003 m. įsigaliojęs Tarybos Reglamentas 6/2002 įteisino unitarinės Bendrijos dizaino sukūrimą, tačiau lygiagrečiai liko galioti ir nacionalinės dizaino apsaugos sistemos. Taigi, sistema pasidarė žymiai sudėtingesnė, tačiau išliko pramoninio dizaino atžvilgiu nevienalytė vidaus rinka, kurioje egzistuoja barjerai, prekiaujant dizainą turinčiais gaminiais. Skirtingose valstybėse narėse identiški dizainai gali būti skirtingai saugomi ir tai atliekama skirtingų savininkų naudai. Tai gali sukelti konfliktus valstybėms narėms plėtojant tarpusavio prekybą ir yra bet kada galinti iškilti laisvo prekių judėjimo kliūtis. Negana to, veikiant šia kryptimi susiduriama ir su EB pirminės teisės nuostatomis. EB Steigimo sutarties 30 str. (ex 36 str.) numato, jog prekių importo, eksporto ar tranzito draudimai arba apribojimai gali būti taikomi, jei jie yra pateisinami *inter alia* pramoninės ir komercinės nuosavybės apsaugos sumetimais. Taigi, tradiciškai intelektinę nuosavybę (tame tarpe ir dizaino) apimančių teisių savybės ir EB Steigimo sutarties nuostatos įtvirtino principinę galimybę privačių asmenų valia suskaidyti vieningą rinką į atskiras teritorijas su skirtingomis tam tikrų prekių cirkuliavimo sąlygomis.

Antrąją kryptį sudaro ETT veikla, siekianti ribotomis teisminėmis priemonėmis spręsti rinkos suvienodinimo problemas. ETT savo sprendimuose ėmė daryti skirtumą tarp intelektinės nuosavybės teisių *egzistavimo* ir jų *įgyvendinimo*⁸⁵. ETT *Centrafarm* byloje pasirėmė EB sutarties 30 straipsniu (ex 36 str.), ypač jo antruoju sakiniu, teigiančiu, jog draudimai arba apribojimai kylantys iš pramoninės ir komercinės (taigi, ir intelektinės)

⁸⁴ European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996. P. 7.

⁸⁵ Craig, P., de Burca, G. EU Law: text, cases and materials, 3rd edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. P. 1088.

nuosavybės „neturi tapti savavališka diskriminacijos priemone ar užslėptu valstybių narių tarpusavio prekybos apribojimu“⁸⁶. Tuo pasiremdamas, šioje ir analogiškose vėlesnėse bylose ETT laikėsi nuomonės, jog Bendrijos sutartis neįtakoja valstybėse narėse *egzistuojančių* pramoninės ir komercinės nuosavybės teisių, tačiau šių teisių *įgyvendinimas* turi nepažeisti šios sutarties draudimų, nustatytų 28, 29, 81 ir 82 (naujos numeracijos) straipsniuose. Mėgindamas pagrįsti šią dichotomiją tarp egzistuojančių ir įgyvendinamų nuosavybės teisių, ETT šioje byloje teigė, jog tam, kad būtų atlygintos kūrybinės pastangos, pramoninės nuosavybės turėtojas turi išimtinės teises gaminti ar *pirmą kartą* paleisti į apyvartą atitinkamus pramoninius gaminius – tiesiogiai pats ar suteikdamas licencijas tretiesiems asmenims. Jeigu industrinės nuosavybės teise saugomas gaminys paties savininko ar su jo sutikimu buvo paleistas į apyvartą šalyje narėje, savininkas nebetenka teisės kaip nors riboti tokių gaminių apyvartą visoje Bendrijoje. Šioje byloje ETT šias nuostatas taikė patentinei nuosavybei, o vėliau išplėtojo ir kitoms pramoninės nuosavybės rūšims. *Membran* byloje ETT teigė, jog savininkas laisvai pasirenka, kurioje šalyje ir už koki atlyginimą jis pirmą kartą paleidžia gaminį į apyvartą ir gali pats pasinaudoti laisvo prekių judėjimo Bendrijoje pranašumais⁸⁷. Tokios sąlygos sudaro pakankamą pagrindą teisingam atlyginimui už kūrybines pastangas, ir bet kokie savininko siekimai gauti papildomos naudos iš jau licencijuotų gaminių cirkuliacijos tarp valstybių narių yra prieštaraujantys Bendrijos sutarties tikslams. Taigi, sulig pirmu gaminio paleidimu į apyvartą kitoje šalyje narėje su savininko žinia, jo teisės išsisemia – tokia yra *teisių išsėmimo doktrinos* esmė. Pagal šią doktriną, intelektinės nuosavybės savininkas turi teisę kontroliuoti tiktai pirmą gaminio *pirmą pardavimą*⁸⁸ – sulig tuo pardavimu jo teisės išsisemia, ir jis nebegali kontroliuoti tolesnių gaminio perpardavimų.

Šios doktrinos pagrindus 1907 m. suformulavo Josef Kohler savo veikale „Urheberrecht an Schriftwerken und Verlagsrecht“. J. Kohler nuomone, ši doktrina nustato demarkacinę liniją tarp besikertančių nuosavybės teisių: gamintojo intelektinės nuosavybės teisės iš vienos pusės, ir savininko, nusipirkusio gaminį teisių⁸⁹. Pastarasis turi teisę naudotis įprastinėmis nuosavybės teisėmis – teise gaminį parduoti ar kitaip juo disponuoti.

Aukščiau minėtoje *Membran* byloje pareikštas teiginys, jog savininkas laisvai pasirenka Bendrijos šalį gaminio paleidimui į cirkuliaciją bei atlyginimą ir gali pasinaudoti

⁸⁶ Byla 15/74, Centrafarm BV v. Sterling Drug Inc., 1974. – ECJ. // European Court Reports, 1974. P. 01147.

⁸⁷ Apjungtos bylos 55/80 ir 57/80, Musik-Vertrieb membran GmbH et K-tel International v GEMA - Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, 1981. – ECJ. // European Court Reports, 1981. P. 00147. Para. 25.

⁸⁸ Teisių išsėmimo doktrina teisės literatūroje dažnai sutinkama kitu pavadinimu – pirmojo pardavimo doktrina (first sale doctrine).

⁸⁹ Jehoram H. C. International exhaustion versus importation right: a murky area of intellectual property law // GRUR International, Issue 4, 1996. P. 280-284.

laisvu prekių judėjimu Bendrijoje, ir tai yra pakankamas pagrindas teisingam atlyginimui, sukelia tam tikrus klausimus. Ar apribojimas siekti papildomos naudos iš licencijuotų gaminių cirkuliacijos tarp šalių narių yra pilnai kompensuojamas platesnės rinkos pranašumais? Jei kompensuojama su kaupu, tai gal verta taikyti teisių išsėmimo doktriną ir pasauliniu mastu (tarptautinis teisių išsėmimas)? Vargu ar galima tikėtis vienareikšmiško atsakymo į šiuos klausimus, tačiau galima teigti, jog laisvai nustatydamas gaminio ar licencijos kainą, savininkas įvertina kūrybines pastangas ir jam yra užmokama vieningos rinkos sąlygomis. Iš kitos pusės, paleidęs gaminius į cirkuliaciją bet kurioje šalyje narėje, savininkas nebegali uždrausti importo iš tos šalies, taigi teisių išsėmimo doktrinos taikymas *susiaurina* jo subjektines teises. ETT sėkmingai išsprendė intelektinės nuosavybės ir vieningos rinkos priešpriešą teisinėmis priemonėmis – taikydamas teisių išsėmimo doktriną. Dizaino apsaugos srityje ETT pastangos buvo įvertintos įtraukiant regioninę (Bendrijos) teisių išsėmimo doktriną į Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 98/71/EB dėl teisinės dizaino apsaugos. Šios direktyvos 15 str. nustato, jog “registruotos teisės į dizainą suteikiamos teisės netaikomos veiksmams, susijusiems su gaminiu, kuriam taikytas ar panaudotas dizainas, kuriam taikoma teisės į dizainą apsauga, kai tas gaminys buvo išleistas į rinką Bendrijoje teisės į dizainą turėtojo arba jam leidus“. Analogiška nuostata įtraukta ir Bendrijos dizaino reglamento 6/2002 21 str., nustatanti, jog „Bendrijos dizaino suteikiamos teisės netaikomos veiksmams, susijusiems su gaminiu, kuriame pritaikytas arba panaudotas Bendrijos dizaino apsaugą turintis dizainas, kai tas gaminys buvo pateiktas į rinką Bendrijoje teisės į dizainą savininko arba jam leidus“.

Apibendrinant galima pasakyti, jog priešprieša tarp intelektinės nuosavybės ir vieningos rinkos išsaugojimo buvo išspręsta susiaurinus intelektinės nuosavybės teises.

3.3. Sudedamųjų dalių dizaino apsaugos problema

3.3.1. Teisiniai aspektai

Nepaisant ES sparčiai vykstančių rinkos suvienodinimo procesų, dizaino teisinės apsaugos srityje vis dar egzistuoja daugybė neįveiktų tarpvalstybinių barjerų. Didžioji jų dalis yra sąlygota istorinių aplinkybių. Kaip jau matėme, intelektinės nuosavybės teisių turinį ir apimtį nustato pozityvioji teisė, atsižvelgdama į viešąjį interesą. Šalyse narėse viešasis interesas reiškėsi įvairiai, priklausomai nuo ekonominių, kultūrinių ir daugelio kitų aplinkybių. Kaip jau matėme, tarptautinės konvencijos nereglamentuoja privalomų dizaino

apsaugos materialinės teisės normų turinio, todėl susiformavo ir gana skirtingi dizaino apsaugos įstatymai. Kaip taisyklė, jie veikia teritoriniu principu, todėl dizaino savininkas pats gali konstruoti dizainą turinčių gaminių apsaugos teritoriją. Susikūrus Europos Bendrijai, atsirado naujų, Bendrijos mastu pasireiškiančių viešųjų interesų, visų pirma pasireiškiančių poreikiu turėti vieningą, sklandžiai funkcionuojančią rinką – konkurencingos ekonomikos pagrindą. Šis viešųjų interesų pasikeitimas evoliuciniu keliu suformavo ir tebeformuoja naują, Bendrijos mastu veikiančią intelektinės nuosavybės teisę. Iš kitos pusės, dizaino apsaugos srityje, lygiagrečiai tebeveikia ir senoji, buvusiųjų interesų pagimdyta teisė. Šių dviejų sistemų lygiagretus funkcionavimas sukėlė sudėtingą ir sunkiai išsprendžiamą taip vadinamąją atsarginių dalių problemą.

Automobilių atsarginių dalių dizaino licencijavimo srityje taip pat ryškiai pasireiškia *fundamentali priešprieša* tarp monopolinio intelektinės nuosavybės pobūdžio ir ekonominių visuomenės interesų. Šio prieštaravimo aštrumą visų pirma lemia tam tikros automobilizmo sferos ypatybės. Eksploatuojant automobilius, gana dažnos yra avarijos. Kadangi automobiliai yra brangios ilgalaikio vartojimo prekės, savininkai paprastai siekia atkurti jų išvaizdą, todėl jiems tenka pirkti tam atkūrimui būtinas dalis, tarp jų ir turinčias saugomą dizainą. Atsarginių dalių dizaino monopolija užtikrina ir atsarginių dalių gamybos monopoliją. Nuosekliai taikant intelektinės nuosavybės principus, sudėtinio gaminio dizaino savininkas turėtų turėti išskirtines nuosavybės teises ir į to gaminio matomų sudedamųjų (atsarginių) dalių dizainą. Tai sukeltų neišvengiamą antrinės rinkos monopolizavimą, sudėtinio gaminio eksploatavimas pabrangtų. Automobilių pataisymas monopolistinėje rinkoje būtų brangesnis. Avarijas patyrusių apdraustų automobilių remontą apmoka draudimo kompanijos, todėl jos suinteresuotos pigesniu remontu ir dažniausiai priešinasi antrinės automobilių rinkos monopolizavimui. Nepriklausomi atsarginių dalių gamintojai taip pat pasisako prieš remontui naudojamų atsarginių dalių dizaino apsaugą. Iš kitos pusės, automobilių gamintojai (jie dažniausiai yra dizaino savininkai) teigia, jog nesant teisinės atsarginių dalių dizaino apsaugos, tokie gamintojai įgyja nepagrįstą pranašumą rinkoje nemokamai pasinaudodami kitų sukurtu dizainu⁹⁰.

Daugelį metų vykstanti interesų grupių kova atsispindi ir įstatymų leidyboje. Teisinę situaciją reglamentuojant dizainą turinčių atsarginių dalių gamybą nulemia dvi lygiagrečiai egzistuojančios dizaino apsaugos sistemos: Bendrijos dizainų apsaugos sistema, veikianti Bendrijos mastu, ir harmonizuotos nacionalinės apsaugos sistemos, veikiančios teritoriniu

⁹⁰ ACEA comments regarding the proposed modification of Directive 98/71 on the legal protection of designs. 2004. P. 11. [Žiūrėta 2004.10.21] Prieiga per internetą:
<<http://www.acea.be/ACEA/20040413PositionPaperDesignProtectionForSparePartsFull.pdf>>

principu šalyse narėse. Tenka konstatuoti, kad įstatymų leidėjai dar nesurado tinkamo ilgalaikio kompromiso. Reglamento 6/2002 110 str. įtvirtinta *tik laikina* nuostata, jog iki įsigalios Komisijos pasiūlymo pagrindu priimti šio reglamento pakeitimai, kaip Bendrijos dizainas nėra saugomas sudėtinio gaminio sudedamąja dalimi esantis dizainas, pagal to paties reglamento 19 straipsnio 1 dalies nuostatas naudojamas *taisant tą sudėtinį gaminį, siekiant atkurti pirminę jo išvaizdą*. Ši nuostata laikinai gina atsarginių dalių gamintojų interesus. Pagal Reglamento 6/2002 19 straipsnio 1 dalies nuostatas naudojimu laikomas gaminio, kuriame tas dizainas pritaikytas arba panaudotas, gaminimas, siūlymas, pateikimas į rinką, importavimas, eksportavimas ar naudojimas arba tokio gaminio kaupimas šiems tikslams. Taigi, šiomis nuostatomis išskiriamas sudėtinių gaminių atsarginių dalių dizainas ir jis nėra saugomas kaip Bendrijos dizainas. Tačiau atsarginių dalių dizainas gali būti saugomas kai kuriose šalyse narėse. Direktyvos 98/71/EB 14 str. įtvirtinta pereinamojo laikotarpio nuostata, jog kol nebus Komisijos siūlymu priimtos šios direktyvos pataisos, valstybės narės laiko galiojančiomis esamas teisinės nuostatas, reglamentuojančias sudedamosios dalies, naudojamos sudėtiniam gaminiui taisyti, kad būtų atkurta jo pirminė išvaizda, dizaino naudojimą, ir tas nuostatas keičia tik siekdamas liberalizuoti tokių dalių rinką.

Taigi, valstybės narės gali išlaikyti Direktyvos priėmimo metu galiojusią sudedamųjų dalių dizaino apsaugą, arba jos atsisakyti, siekdamas liberalizuoti antrinę rinką. Dispozityvios 14 str. nuostatos neprisidėjo prie antrinės rinkos liberalizavimo. Įgyvendindamos šią direktyvą, šalys narės prisilaiko *skirtingo* požiūrio į sudedamųjų dalių dizaino apsaugą. 2004 m. birželio 1 d. įsigaliojusiame naujajame Vokietijos dizaino įstatyme, pakeitusiame senąjį dizaino įstatymą, galiojusį nuo 1876 m., numatyta sudedamųjų dalių dizaino apsauga. Nors Direktyva 98/71 turėjo būti įgyvendinta iki 2001 m. spalio 28 d., bet jos įgyvendinimas Vokietijoje užsitęsė kaip tik dėl atsarginių dalių dizaino apsaugos. Naujajame Ispanijos dizaino įstatyme, įsigaliojusiame 2004 m. liepos 7d. ir pakeitusiame senąjį 1929 m. pramoninių modelių ir dizainų įstatymą (Estatuto de la Propiedad Industrial), numatyta ir atskira sudedamųjų dalių dizaino apsauga, jeigu jos matomos, naujos ir turi individualų charakterį, tačiau ši apsauga netaikoma sudėtinių gaminių remontui naudojamų sudedamųjų dalių atžvilgiu, kai jų formą ir matmenis apsprendžia remontuojamas gaminy⁹¹. 2004 m. vasaros pabaigoje tik devyniose šalyse narėse buvo atsisakyta remontui skirtų dalių dizaino apsaugos⁹², o likusiose 16 – je šalių narių tokioms dalims buvo taikoma dizaino apsauga⁹³.

⁹¹ New Design Law enacted , Ignacio Tercero, Managing Intellectual Property, 09605002, Sep 2003, Issue 132

⁹² Šalys, kuriose remontui skirtoms dalims dizaino apsauga nesuteikiama: Airija, Belgija, Didžioji Britanija, Ispanija, Italija, Latvija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Vengrija.

⁹³ Extended impact assessment of the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: Commission staff working

Šiandien Bendrijoje egzistuoja vieninga naujų automobilių rinka, tačiau jų remontui naudojamų atsarginių dalių rinka yra suskaidyta. Atsarginės dalys negali laisvai cirkuluoti rinkoje. Tiek nepriklausomiems atsarginių dalių gamintojams, tiek ir vartotojams tampa nebeaiški Bendrijos dizaino apsaugos įstatymų evoliucijos kryptis, šioje srityje išivyrėja teisinis neapibrėžtumas. Galima teigti, jog remontui naudojamų sudedamųjų dalių teisinės apsaugos srityje susiklostė nei gamintojams, nei vartotojams nepalanki situacija. Šia situaciją turėtų pagerinti Direktyvos 98/71 18 str. įgyvendinimas, pagal kurį 2004 m. rudenį Komisija turi pateikti šios direktyvos *padarinių* Bendrijos pramonei, ypač labiausiai paveiktoms pramonės šakoms, konkrečiai sudėtinių gaminių ir sudedamųjų dalių gamintojams, vartotojams, konkurencijai ir vidaus rinkai *tyrimo išvadas*. Po to, ne vėliau kaip po metų Komisija turi pasiūlyti Europos Parlamentui ir Tarybai šios direktyvos pataisas, reikalingas baigti kurti sudėtinių gaminių sudedamųjų dalių vidaus rinką, bei kitas reikalingas pataisas, pasitarus su didžiausią poveikį patyrusiomis šalimis.

3.3.2. Ekonominiai aspektai

Atsarginių dalių problemos tinkamo teisinio sprendimo svarbą geriausiai gali parodyti dydis rinkos segmento, kurį gali paveikti toks sprendimas. Asociacijos ACEA duomenimis⁹⁴, 2000 - 2003 m. laikotarpiu Europos sąjungoje kasmet buvo pagaminama apie 17 milijonų automobilių, o išsiplėtusios Europos Sąjungos keliais rieda virš 235 milijonų automobilių. Šių automobilių savininkai kasmet išleidžia apie 84 milijardus eurų automobilių remontui ir techniniam aptarnavimui. Dizainą turinčių atsarginių dalių rinkos dydis sudaro apie 10 milijardų eurų per metus. Šioje rinkoje galima išskirti tris svarbiausias produktų kategorijas: apie 77% sudaro kėbulo detalės, 12% - apšvietimo dalys [žibintai] ir 11% - automobilių stiklai⁹⁵. Europos Sąjungos automobilių stiklų rinkoje dominuoja trys gamintojai - *Pilkington*, *Saint Gobain* ir *Glaverbel* - , kurie tarpusavyje dalijasi apie 75% rinkos. Automobilių apšvietimo dalių rinkoje taip pat galima išskirti tris svarbiausius gamintojus - *Valeo*, *Hella* ir *Automotive Lighting*⁹⁶. Automobilių gamintojai patys negamina automobilių apšvietimo dalių ir stiklų, juos jiems dažniausiai pagal sutartis tiekia aukščiau išvardinti originalios įrangos gamintojai. Apšvietimo dalių ir automobilių stiklų rinkos gali būti laikomos oligopolinėmis, kuriose originalios įrangos gamintojai dažnai vienu metu atlieka

document {COM(2004)582}, 2004. [Žiūrėta 2004.10.19] Prieiga per internetą:

<http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/design/sec-2004-1097_en.pdf> P 5.

⁹⁴ ACEA (l'Association des constructeurs européens d'automobiles) – Europos automobilių gamintojų asociacija

⁹⁵ Ibid., P. 11.

⁹⁶ Automotive Lighting yra Bosch ir Magneti Marelli susivienijimas.

dvigubą vaidmenį - ir kaip licencijuoti automobilių gamintojų tiekėjai, ir kaip nepriklausomi tiekėjai [gamintojai].

Asociacijos ACEA duomenimis, nepriklausomi gamintojai turi 40% apšvietimo dalių, 30% automobilių stiklų ir 5% kėbulo dalių rinkos arba tik 18% dizainą turinčių atsarginių dalių rinkos. Šią situaciją Europos Komisija vertina kaip automobilių gamintojų kontroliuojamą, kurioje tiek originalios įrangos gamintojai, tiek ir nepriklausomos smulkaus ir vidutinio verslo įmonės, gaminančios atsargines dalis, yra visiškai priklausomos. Taigi, automobilių antrinėje rinkoje konkurencija praktiškai nevyksta. Tai patvirtina ir McKinsey agentūros pateikiami duomenys⁹⁷, jog automobilių gamintojai didžiąją dalį pelno gauna parduodami atsargines dalis. 2000 m. duomenimis, Europos automobilių gamintojai 39% pelno gavo parduodami atsargines dalis, ir tik 18% gamindami naujus automobilius. Naujų tiekėjų įėjimas į rinką praktiškai neįmanomas, potencialios konkurencijos grėsmė yra menka arba iš viso neegzistuojanti.

3.3.3. Antrinės rinkos liberalizavimo variantai

Reaguodama į susidariusią situaciją, Europos komisija ruošia Direktyvos 98/71/EB pakeitimo projektą⁹⁸. Direktyvos poveikio įvertinimo studijoje Europos Komisija numatė tokius galimų pakeitimų poveikio scenarijus:

- *Status quo* – išlaikoma ta pati teisinė padėtis. Turime aukščiau aprašytą situaciją – vyrauja monopolinė rinka, tiek nepriklausomi gamintojai, tiek originalios įrangos gamintojai yra kontroliuojami automobilių gamintojų, išivyravęs teisinis neapibrėžtumas. Antrinė automobilių rinka Bendrijoje suskaidyta. Atskirose šalyse narėse, atsisakiusiose atsarginių dalių apsaugos, galima konkurencija ir antrinėje rinkoje, tačiau nepasinaudojama Bendrijos rinkos dydžio pranašumais.

- *Pilnas atsarginių dalių gamybos liberalizavimas*. Visiškai atsisakoma atsarginių dalių dizaino apsaugos. Teigiamas poveikis šioje srityje dirbančioms smulkaus ir vidutinio verslo įmonėms. Sustiprėja apšvietimo dalių ir stiklų originalios įrangos gamintojai. Padidėja nepriklausomų atsarginių dalių gamintojų rinkos dalis, padidėja atsarginių dalių gamyba ES ir

⁹⁷ Bohman E., Rosenberg J.H., and Stenbrink P. Overhauling European auto distribution // The McKinsey Quarterly, 2003 Nr.1 [Žiūrėta 2004.10.21] Prieiga per internetą:

<http://www.mckinseyquarterly.com/article_page.aspx?ar=1275&L2=2&L3=38&srid=92&gp=1>

⁹⁸ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: COM(2004) 582 final, 14.9.2004. [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: < http://www.vpb.lt/t_aktai/tfiles/37.pdf >

išauga jų eksportas į trečiąsias šalis, antrinėje rinkoje atsiranda reali konkurencija, sumažėja atsarginių dalių kainos.

- *Trumpalaikė atsarginių dalių dizaino apsauga.* Atsarginių dalių dizainas saugomas tik tam tikrą trumpą laiką. Po šio laikotarpio bet kuri trečioji šalis gali laisvai gaminti ir platinti šias dalis. Apsaugos periodo metu automobilių gamintojai susigražina išlaidas ir gauna pelną už intelektines pastangas. Apsaugos periodo metu automobilių gamintojai užima rinką, nusistovi ryšiai su aptarnavimo centrais, ir nepriklausomiems gamintojams įėjimas į rinką labai pasunkėja. Situacija mažai skirtųsi nuo dabar esamos.

- *Kompensacinė sistema.* Nepriklausomi gamintojai gamina atsargines dalis sumokėję prideramą mokestį dizaino savininkui. Gerai suderinta sistema pagyvintų konkurenciją, tačiau jos administravimui reikalingos papildomos išlaidos. Blogai veikianti sistema būtų tolygi pilnam liberalizavimui, bet su papildomomis administravimo išlaidomis.

- *Mišrios apsaugos sistema,* taikant trumpalaikę dizaino apsaugą kartu su kompensacine sistema. Nepriklausomų gamintojų įėjimo į rinką sąlygos dar sunkesnės, nei taikant trumpalaikę apsaugą.

Atsižvelgusi į galimo poveikio scenarijus, Europos Komisija savo Direktyvos 98/71 14 str. pakeitimo projekte pasirinko atsarginių dalių rinkos liberalizavimo variantą. Pagal šį projektą *kaip dizainas nėra saugomas sudėtinio gaminio sudedamąja dalimi esantis dizainas, naudojamas taisant tą sudėtinį gaminį, siekiant atkurti pirminę jo išvaizdą.* Pagal Direktyvos 98/71 12 str. 2d. naudojimu laikomas gaminio, kuriam tas dizainas taikytas ar panaudotas, gaminimas, siūlymas, išleidimas į rinką, importavimas, eksportavimas ar naudojimas arba tokio gaminio kaupimas tais tikslais. Taip pat šalys narės turi užtikrinti, jog vartotojai būtų tinkamai informuojami apie atsarginių dalių kilmę tam kad galėtų kompetentingai pasirinkti tarp konkuruojančių atsarginių dalių.

Šis pakeitimas yra pilnai suderintas su Reglamento 6/2002 110 str. įvirtintomis pereinamojo laikotarpio nuostatomis ir būtų svarbus žingsnis tiek harmonizuojant dizaino apsaugą ES, tiek ir siekiant liberalizuoti automobilių antrinę rinką. Reikia pažymėti, jog ir atlikus šį žingsnį, dar nebus pašalintos visos kliūtys konkurencijos atsiradimui šioje rinkoje. Įgyvendinus šį pakeitimą, pagrindine kliūtimi išliktų kaupiamosios dizaino apsaugos taikymas. Prancūzijoje jau seniai įgyvendinta kaupiamoji dizaino apsauga ir pagal autorių teisę. Nors ir įgyvendinus Direktyvos pakeitimo nuostatas, originalios atsarginės dalys galės būti saugomos autorių teisės. Tokiu atveju pasireiškia teisės normų konkurencija. Situaciją blogina dar tai, jog autorių teisėje nėra registracijos, todėl niekada nėra aišku, ar konkreti

atsarginė dalis yra saugoma autorių teisės. Taigi, atsarginių dalių atžvilgiu ir toliau liks vyrauti tam tikras teisinis neapibrėžtumas.

3.3.4. Teisių išsėmimo doktrinos taikymo galimybės

Europos Komisija Direktyvos pakeitimo projektą lydinčiuose dokumentuose teisiųjų pokyčių būtinumą grindžia rinkos atvėrimu konkurencijai, kainų sumažėjimu, eksporto padidėjimu ir kitais ekonominiais motyvais. Tačiau šie ekonominiai motyvai dažniausiai turi prognozių pobūdį, sukelia dešimtmečius trunkančias diskusijas. Vien ekonominiais motyvais grįstas teisinis sprendimas dažnai atrodo kaip *ad hoc* taisyklė, padiktuota rinkos aktualijų. Tačiau aktualijos keičiasi, ir įstatymų leidėjui dažnai tenka painioti kažkada rinkos padiktuotų įstatymų kamuolį. Taip, teisiniai sprendimai negali ignoruoti ekonominių realijų, tačiau *sėkmingi* sprendimai siekia visuomeninių santykių harmonijos, atsižvelgdami į tų santykių pagrindą sudarančius *principus*. Analitiškai apžvelgus dizaino teisinį reglamentavimą ES, matome jog dizaino nuosavybės teisių turinys vaidina kritišką vaidmenį tiek harmonizuojant Bendrijos teisę, tiek ir sprendžiant rinkos problemas. Vystantis vieningai rinkai, vis labiau tikslinamas šių teisių turinys, dažniausiai jas siaurinant. Komisijos siūlomo Direktyvos pakeitimo pagrindą taip pat sudaro dizaino savininko teisių siaurinimas, tačiau pakeitimą lydinčiuose dokumentuose net nemėginama įsigilinti, ar egzistuoja aiškus loginis, o ne vien diskutuotinas ekonominis pagrindas tokių teisių siaurinimui. Siekdami išsiaiškinti loginį sprendimo pagrindą, pamėginkime išsiaiškinti, koks yra santykis tarp dizaino nuosavybės suteikiamų teisių ir dizainą turintį gaminį įsigijusio vartotojo teisių. Autoriaus nuomone, ir atsarginių dalių problemos, ir kitų rinkos problemų sprendimas visų pirma slypi sėkmingame dizaino savininko – vartotojo teisių pusiausvyros nustatyme. Pamėginkime išsiaiškinti pagrindinius principus, kuriais galėtų būti grindžiamas toks nustatymas.

Pirmiausia pamėginkime išsiaiškinti dizaino nuosavybės teisių turinį. Šiame turinyje reiktų išskirti dvi dedamąsias – teisiškai nustatytas ir numanomas, praktikoje susiklosčiusias. Reglamento 19 str. 1 d. apibrėžia dizaino nuosavybės teisių turinį. Šios teisės apima dizaino savininko išimtinę teisę jį naudoti ir neleisti be jo leidimo jį naudoti trečiajai šaliai. Naudojimu laikomas gaminio, kuriame tas dizainas pritaikytas arba panaudotas, gaminimas, siūlymas, pateikimas į rinką, importavimas, eksportavimas ar naudojimas arba tokio gaminio kaupimas šiems tikslams. Atkreiptinas dėmesys, jog dizaino savininkui nėra suteikiama išimtinė teisė į gaminio išvaizdos atkūrimą (remontą). Dizaino savininkas gauna atlyginimą už dizainą tik sueidamas per visuomeninius santykius su gaminio vartotoju, todėl pozityviosios teisės nustatytas dizaino nuosavybės teises riboja vartotojo teisės. Įsigydamas dizainą turintį gaminį, vartotojas kartu sumoka ir už to gaminio dizainą. Kartu jis įgyja

daiktines teisės gaminiui – valdymo, naudojimo, disponavimo teisės. Taip pat jis įgyja teisę naudotis ir gaminyje inkūnytais intelektualinės nuosavybės objektais, šiuo atveju - dizainu. Ką apima ši vartotojo teisė naudotis dizainu? Šiuo atveju mus domins tik vartotojo teisė į gaminio išvaizdos atkūrimą. Taigi, ar jis įgyja tokią teisę?

Pirkėjas, įsigydamas intelektualinės nuosavybės saugomą gaminį, įgauna ir teises jį normaliai naudoti. Dar 1871 m. *Betts v Willmott* byloje⁹⁹ Anglijos teismas nustatė, jog „kai žmogus nusiperka gaminį¹⁰⁰, jis tikisi galintis jį valdyti, tad turi būti aiškiai išreikštas ir pardavėją pateisinantys susitarimas, nustatantis, jog jis nedavė leidimo tą daiktą parduoti ar naudoti kur tik nori...¹⁰¹. Šis lordo Hatherley teiginys yra laikomas *numanomos gaminio taisymo licencijos* doktrinos ištakomis, kadangi norint naudotis daiktu kai kada jį tenka ir sutaisyti. Taigi, galima laikyti, jog, teisėtai įsigydamas dizainą turintį sudėtinį gaminį, savininkas įsigyja ir numanomą licenciją¹⁰² (implied license to repair) to gaminio pirminės išvaizdos atkūrimui. Pažvelgus į gaminio išvaizdos atkūrimą informaciniu požiūriu, galima teigti, jog ši numanoma licencija apima ir savininko teisę *nemokamai naudotis gaminio formą aprašančia informacija*.

Mėgindami patvirtinti šį paskutinį teiginį, pasinaudosime automobilio pavyzdžiu. Pirkdamas automobilį, vartotojas sumoka ir už teisę naudotis jo dizainu neribotą laiką, t.y. visą laiką turėti tam tikros formos automobilį. Automobilių pardavėjai niekad neprimeta sąlygos, jog remontui būtinas dizaino savininko leidimas – reali rinka efektyviai nustato intelektualinės nuosavybės savininkų pretenzijų ribas ir toks reikalavimas pirkėjų būtų vertinamas kaip absurdiškas. Taigi, automobilio pirkėjas, kaip taisyklė, įgyja *numanomą gaminio taisymo licenciją*, t.y. jis įgauna teisę atstatyti bet kurios automobilio dalies formą, jei dėl avarijos ar korozijos ji pakistų. Šios teisės negali ginčyti dizaino savininkas, nes, kaip jau minėta aukščiau, įstatymų leidėjas nenumato jam išimtinės teisės į gaminio remontą. Atstatydamas automobilio formą (išvaizdą), sakykim, automobilio sparno įlenkimą, savininkas turi žinoti, kaip tas sparnas atrodė anksčiau, prieš įlenkimą. Taigi, jis priverstas naudotis *informacija*, aprašančia tam tikrą trimatį dar nenaudoto automobilio paviršių, jo dizainą – be šios informacijos taisymas neįmanomas. Taigi, *numanoma gaminio taisymo licencija* apima ir savininko teisę *nemokamai naudotis gaminio formą aprašančia*

⁹⁹ *Betts v Willmott*, (1871) LR 6 Ch. 239. – [Žiūrėta 2004.12.05] Bylos ištraukos prieiga per internetą: <<http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199900/ldjudgmt/jd000720/wire.htm>>

¹⁰⁰ Čia kalbama apie patentuotus gaminius.

¹⁰¹ Originale - „When a man has purchased an article he expects to have control of it, and there must be some clear and explicit agreement to the contrary to justify the vendor in saying that he has not given the purchaser his license to sell the article, or to use it wherever he pleases...“

¹⁰² Suthersanen U. Design law: creativity and competition. Paper presented in the ATRIP Congress 4-6 August, Tokyo, 2003. [Žiūrėta 2004.10.08] Prieiga per internetą:

<http://www.atrip.org/upload/files/activities/tokyo2003/s05-Suthersanen_art.doc> P. 22.

informacija. Vartotojas, atkūręs gaminio išvaizdą, neįgyja naujos informacijos – gaminys tik vėl atgauna pradinę formą.

Gaminio taisymas gali būti dviejų kategorijų: a) atstatant formą ir nenaudojant naujos medžiagos, b) gaminant naujus fragmentus formai atstatyti. Byloje *United Wire Ltd vs. Screen Repair Services* Anglijos teismas nubrėžė aiškia numanomos licencijos galiojimo ribą patentų teisėje: taisymas neturi apimti gaminimo, teisėje šios sąvokos griežtai atskirtos. Taigi, savininkas, atkurdamas gaminio išvaizdą, negali *gaminti* atskirų jo fragmentų¹⁰³. Vadinasi, sudėtinio gaminio savininkas negali naudoti gaminio formą aprašančios informacijos kurios nors sudedamosios dalies gamybai. Čia išsiaiškinome *numanomos gaminio taisymo licencijos* suteikiamų teisių ribas. Taigi, *numanomos gaminio taisymo licencijos* doktrinos požiūriu, **gaminio išvaizdos atkūrimo teisė neapima teisės gaminti tam atkūrimui reikalingas dalis be dizaino savininko sutikimo.**

Vartotojas, pirkdamas licencijuotas detales naudojamo gaminio išvaizdos atkūrimui, tuo pačiu sumoka ir dizaino savininkui už detalės formos naudojimą, t.y. dar kartą sumoka už tą pačią formą. Taigi, galima pasakyti, jog *dizaino savininkui kelis kartus sumokama už tos pačios formos naudojimą viename gaminyje*. Vartotojas, atkūręs gaminio išvaizdą, neįgyja naujos informacijos – gaminys tik vėl atgauna pradinę formą. Vartotojo požiūriu, atkurdamas gaminį, jis neįgyja nieko naujo, tačiau turi papildomai mokėti už gaminio dizainą. Šią aiškia koliziją tarp dizaino savininko ir vartotojo teisių turi išspręsti įstatymų leidėjas.

Igyvendindamas teisių išsėmimo doktriną, Europos Teisingumo Teismas ir ES įstatymų leidėjas pasisakė prieš daugkartinį mokėjimą už gaminyje esantį dizainą jo savininkui. Manome, kad teisės į gaminio išvaizdos atstatymą ir dizaino savininko teisių koliziją galima išspręsti išplečiant teisių išsėmimo doktrinos taikymo ribas. Šiuo atveju įstatymų leidėjas galėtų nustatyti, jog **teisės į dizainą savininkui arba su jo leidimu pateikus į rinką dizainą turintį sudėtinį gaminį, dizaino savininko teisės į to gaminio išvaizdos atkūrimui naudojamų sudedamųjų dalių dizainą pasibaigia**. Toks teisinis atsarginių dalių problemos sprendimas atitiktų bendrą rinkos reguliavimo schemą, pagal rinkos poreikius nustatančią intelektinės nuosavybės teisių turinį ir apimtį ir taikančią tų teisių išsėmimo doktriną. Tai taip pat padėtų atitinkamuose teisės aktuose išreikštiniu pavidalu formuluoti vartotojo teises į gaminio išvaizdos atstatymą ir nustatyti jų turinį ir apimtį. Pagal siūlomą nuostatą nepriklausomi atsarginių dalių gamintojai neturėtų teisės gaminti turinčių saugomą dizainą dalių tol, kol sudėtinis gaminys *nepateikiamas* į rinką. Pradiniame sudėtinio gaminio eksploataavimo periode tai suteiktų teisėtą konkurencinį pranašumą dizaino savininko

¹⁰³ *United Wire Ltd v. Screen Repair Services (Scotland) Ltd and others*. Prieiga per internetą: <[http://www.ipsufactoj.com/international/2002/Part01/int2002\(1\)-006.htm](http://www.ipsufactoj.com/international/2002/Part01/int2002(1)-006.htm) >

gaminamoms dalims, tačiau neužtikrintų jo monopolijos antrinėje rinkoje. Tai dalinai padėtų išspręsti kompensavimo dizaino savininkui klausimą, kurį Komisija savo Direktyvos pataisose atsisako spręsti dėl administravimo sudėtingumo¹⁰⁴.

Esant jau minėtai kritiškai situacijai atsarginių dalių rinkoje, komisija pateikė Direktyvos 98/71/EB pakeitimo projektą, kuriame siūloma nesuteikti apsaugos dizainui tokios sudėtinio gaminio sudedamosios dalies, kuri naudojama to gaminio remontui siekiant atkurti jo pradinę išvaizdą. Komisijos siūlomas sprendimas formuluojamas kaip išlyga, tuo tarpu šiame darbe siūloma formuluotė yra dizaino nuosavybės teisių turinį tikslinantis elementas.

3.3.5. Poveikis Lietuvos ekonomikai

Pabaigai panagrinėkime susiklosčiusią situaciją Lietuvos automobilių atsarginių dalių gamybos sektoriuje. Lietuvos verslo plėtros agentūros pateikiamais duomenimis, Lietuvos automobilių dalių gamybos apimtis 2002 m. sudarė 88,7 mln. eurų. 95% procentai šios produkcijos buvo eksportuojama. Lyginant su 2001 metais ši gamyba išaugo 15%, tačiau iš esmės nėra aiškių augimo tendencijų. Pvz., 1998 m. aut. dalių gamybos apimtis buvo 90,2 mln. eurų, o 1999 m. – 87,2 mln. eurų. Nepaisant pigios ir pakankamai kvalifikuotos darbo jėgos, užsienio investicijos į šią sritį nedidėja. 2000 m. tiesioginės užsienio investicijos sudarė 112,2 mln. eurų, o 2003 m. spalio mėn. – 110 mln. eurų. Pagrindiniai investuotojai yra Danijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos ir JAV firmos. Analizuojant Lietuvos verslo plėtros agentūros pateiktus duomenis, dizainą galinčių turėti gaminių dalis sudaro apie 11% šio sektoriaus (8% - kėbulo dalys, 3% - laminuoti automobilių stiklai), t. y. apie 10 mln. eurų. Atsižvelgiant į LR gyventojų skaičių, tai maždaug 10 kartų mažesnė apimtis, nei vidutiniškai ES. Lietuvos pramonė turi gerą patirtį mašinų gamyboje, tikslojoje mechanikoje ir kitose automobilių atsarginių dalių gamybai reikalingose srityse.

Net ir naujausioje, 2004 m. balandžio 29 d. LR Dizaino įstatymo redakcijoje nėra išlygos dėl sudėtinių gaminių sudedamųjų dalių dizaino apsaugos. Tai reiškia, jog Lietuvos Respublikoje sudedamųjų gaminių dizainui suteikiama teisinė apsauga. Pažvelkime į tokią situaciją užsienio investitoriaus akimis. Sakykim, jis, būdamas nepriklausomas automobilių atsarginių dalių gamintojas, planuoja pastatyti 200 mln. eurų vertės automobilių bamperių gamyklą vienoje iš naujųjų ES šalių narių. Nagrinėdamas tokios statybos galimybes Lietuvoje, investitorius nagrinės ir LR teisinius aktus, galinčius turėti įtaką įmonės veiklai.

¹⁰⁴ Extended impact assessment of the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: Commission staff working document {COM(2004) 582}, 2004. [Žiūrėta 2004.10.19] Prieiga per internetą: http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/design/sec-2004-1097_en.pdf P. 20.

Pagal dabar galiojantį LR Dizaino įstatymą, bamperių (sudėtinio gaminio – automobilio – sudedamosios dalies) dizainą Lietuvoje gali įregistruoti bet kuris *automobilių gamintojas*, ir būsimos įmonės veikimas taptų visiškai priklausomas nuo automobilio gamintojo – dizaino savininko licencijos suteikimo. Natūralu, jog toks investitorius rinksis Latviją ar Vengriją, kuriose atsarginių dalių dizainas nėra saugomas, ir todėl dizaino apsaugos teisinių pretenzijų rizika yra mažesnė.

Akivaizdu, jog Lietuvos Respublikos atsarginių dalių dizaino apsaugos teisinis reglamentavimas neskatina užsienio investicijų į šią gamybos sritį.

Kaip jau matėme, intelektinės nuosavybės apsaugos įstatymų turinys yra diktuojamas viešojo intereso. LR nėra išvystyta automobilių gamyba, todėl Lietuvos visuomeninis interesas yra greičiau nepriklausomų atsarginių dalių gamintojų pusėje. Direktyvos 98/71/EB 14 straipsnis nedraudžia keisti esamų teisinių nuostatų, reglamentuojančių sudedamųjų dalių, naudojamų sudėtiniam gaminiui taisyti, apsaugą. Jame nurodoma, jog tos nuostatos gali būti keičiamos tik siekiant atsarginių dalių rinkos liberalizavimo. LR įstatymų leidėjas gali bet kada pasekti Latvijos, Vengrijos ir kitų ES šalių pavyzdžiu, ir liberalizuoti atsarginių dalių rinką, atsisakydamas atsarginių dalių dizaino apsaugos. Priimdamas tokį sprendimą, įstatymų leidėjas galėtų pasinaudoti ir mūsų siūlomą atsarginių dalių teisių išsėmimo principu. Tokiu atveju pataisyto LR DĮ 39 straipsnio tekstas galėtų būti papildytas antra dalimi, kuri atrodytų taip:

„2. Teisės į dizainą savininkui arba su jo sutikimu pateikus į rinką dizainą turintį sudėtinį gaminį, dizaino savininko teisės į to gaminio išvaizdos atkūrimui naudojamų sudedamųjų dalių dizainą pasibaigia.“

Išvados

Šiame darbe įsitikinome, jog dizaino apsaugos įstatymai yra galinga teisinio reguliavimo priemonė, turinti svarbią įtaką tiek vieningos dizainą turinčių produktų rinkos sukūrimui, tiek ir konkurencijos skatinimui Europos Sąjungoje. Nacionalinių dizaino apsaugos įstatymų turinys susiformavo istoriškai, veikiamas tų šalių viešojo intereso bei kultūrinių tradicijų. Šių įstatymų skirtingumą lėmė ir tai, jog kokios nors bendros dizaino apsaugos materialinės teisės normos nebuvo nustatomos tarptautinėmis sutartimis. Besikurianti Europos Bendrija evoliucionavo nacionalinių įstatymų įvairovės sąlygomis. Formavosi ir nauji moderniosios Europos viešieji interesai, tarp kurių išskirtinas poreikis turėti vieningą, sklandžiai funkcionuojančią rinką – konkurencingos ekonomikos pagrindą. Viešųjų interesų pasikeitimas evoliuciniu keliu suformavo ir tebeformuoja naują, Bendrijos mastu veikiančią intelektinės nuosavybės teisę. Europoje gerbiamos kultūrinės ir teisinės tradicijos, tad dizaino apsaugos srityje, lygiagrečiai tebeveikia ir senoji, nacionalinė, buvusiųjų interesų pagimdyta teisė. Šių sistemų lygiagretus funkcionavimas ne visada yra sklandus, sukelia sudėtingas problemas, kurias ir nagrinėjome šiame darbe.

1. Daugelyje sričių vieningos Bendrijos rinkos kūrimas jau yra užbaigtas, tačiau intelektinės nuosavybės sferoje šis procesas dar tik vyksta. Tai ilgas ir nepalaujamas harmonizavimo procesas, kurio metu dedamos didelės pastangos, siekiant suderinti šalių narių įstatymus, taip pat ir reguliuojančius pramoninio dizaino teisinę apsaugą. Harmonizuotoje Bendrijos teisėje yra įtvirtinta kaupiamoji dizaino apsauga, t.y. tokia apsauga, kai keli apsaugos būdai veikia nepriklausomai vienas nuo kito. Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo 4 str. 3 d. nustato, jog įregistruotas dizainas taip pat gali būti saugomas pagal autorių teisę. Šis įstatymas įgyvendina Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/71/EB 17 str. nustatytą kaupiamąją apsaugą. Tačiau šiai dispozityviai teisės normai prieštarauja Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 4 str. 2 d. 10 p. kuriame nustatoma, jog autorių teisių objektais gali būti *neįregistruoti* kaip pramoninis dizainas taikomosios dailės ir kiti kūriniai. Tai yra akivaizdi teisės normų kolizija. Taigi, *LR dar nėra tinkamai įgyvendinta registruoto dizaino kaupiamoji apsauga pagal autorių teisę, todėl dizaino apsaugos harmonizavimo procesas LR nėra užbaigtas.*

2. Analitiškai apžvelgę pagrindines dizaino apsaugą Europos Sąjungoje reglamentuojančias materialinės teisės nuostatas, galime padaryti išvadą, jog dizaino nuosavybės teisių turinio ir apimties varijavimas yra galingas harmonizavimo įrankis. Taip pat matėme, jog taikant teisių išsėmimo doktriną, t.y. ribojant dizaino nuosavybės teisių

apimtį, buvo užtikrintas laisvas dizainą turinčių gaminių judėjimas Bendrijoje, nepaisant teritorinio stipriai besiskiriančių įstatymų veikimo. Neišvengiama teritorinio dizaino nuosavybės teisių taikymo principo kolizija su vieningos bendros rinkos funkcionavimo principais (pvz. laisvu prekių judėjimu) ES yra sprendžiama manipuliuojant tiek nuosavybės teisių turiniu ir apimtimi, tiek ir tų teisių įgijimo barjeriais. *Dizaino nuosavybės teisių apimties ir turinio varijavimas yra efektingas vieningos dizainą turinčių gaminių rinkos formavimo įrankis.*

3. Šiame darbe išnagrinėtos dvi svarbios, ir, iš esmės, rinkos problemos. *Pirma* iš jų yra vieningos rinkos išsaugojimo problema, kylanti dizainą turintiems gaminiams judant Bendrijoje, suskaidytoje skirtingų nacionalinių dizaino apsaugos įstatymų. Įsitikinome, jog ši problema buvo sėkmingai išspręsta taikant teisių išsėmimo doktriną, t.y. ribojant dizaino nuosavybės teisių apimtį. Šiuo ribojimu buvo užtikrintas laisvas dizainą turinčių gaminių judėjimas Bendrijoje, nepaisant teritorinio stipriai besiskiriančių įstatymų veikimo. Taikydami informacinį požiūrį į teisių išsėmimo problemą, nustatėme, jog dizaino savininkams *nesuteikiama* teisė du kartus imti mokestį už naudojimąsi informacija, aprašančia gaminio formą, (t. y. dizainą), tam gaminiui kertant valstybių narių sienas. Nagrinėdami informaciniu požiūriu *antrąją* problemą, taip vadinamą *atsarginių dalių problemą*, nustatėme, jog ir ją iš esmės sukelia dizaino savininkų noras gauti papildomą atlyginimą už jau anksčiau įsigytą teisę naudotis informacija, aprašančia sudėtinio gaminio formą. Nagrinėdami Europos Komisijos pasiūlymą spręsti šią problemą, įsitikinome, kad ir šią problemą siekiama išspręsti *siaurinant dizaino nuosavybės teisių apimtį*, t. y. atsisakant suteikti apsaugą sudėtinio gaminio taisymui naudojamų dalių dizainui. Tokia nuostata jau yra laikinai įtvirtinta Reglamento 6/2002 110 str., tačiau ji yra nesibaigiančių, jau antrą dešimtmetį trunkančių diskusijų objektas. Diskusiją palaiko priešingi vartotojų, nepriklausomų atsarginių dalių gamintojų bei draudimo kompanijų interesai iš vienos pusės, ir automobilių gamintojų - iš kitos. Manome, jog tokią diskusiją palaiko ir teorinės argumentacijos nepateikimas. Komisija savo Direktyvos 98/71/EB pakeitimo lydinčiuose dokumentuose pateikia išimtinai rinkos argumentus. Mūsų atlikta analizė leidžia teigti, jog šį ribojimą galima pateisinti *vartotojo*, įsigyjancio sudėtingą gaminį, *teisių apsauga*, t.y. jo neabejotina teise į gaminio išvaizdos atstatymą. Vartotojas, atkurdamas gaminio formą ir pirkdamas licencijuotas atsargines dalis, neturėtų dar kartą mokėti už teisę naudotis gaminio formą aprašančia informacija – jis už tai jau sumokėjo, įsigydamas sudėtinį gaminį. Atkūręs pradinę gaminio išvaizdą, vartotojas neįgyja teisės naudotis nauja informacija (nauju dizainu), t. y. informaciniu požiūriu jis neįgyja nieko nauja. Manome, kad tokia argumentacija gali būti teisės į papildomą atlyginimą panaikinimo pagrindu, todėl teisių išsėmimo doktrinos taikymas gali būti išplėstas taip pat ir sudėtinio

gaminio taisymui naudojamoms atsarginėms dalims. Pritaikę teisių išsėmimo doktriną atsarginių dalių problemos sprendimui, suformulavome nuostatą, kurią galima įtraukti į keičiamos Direktyvos 98/71/EB tekstą - „teisės į dizainą savininkui arba su jo leidimu pateikus į rinką dizainą turintį sudėtinį gaminį, dizaino savininko teisės į to gaminio išvaizdos atkūrimui naudojamų sudedamųjų dalių dizainą pasibaigia.“ *Taigi, teisių išsėmimo doktrinos taikymas gali būti išplėstas ir dizainą turinčių sudėtinių gaminių atsarginių dalių problemos sprendimui.*

4. Analizuodami šių dviejų pagrindinių dizaino apsaugos teisinio reglamentavimo problemų sprendimo metodus, o taip pat nagrinėdami harmonizavimui didžiausią įtaką turinčių materialinės teisės normų turinį, įsitikinome, jog **dizaino nuosavybės teisių ribojimas yra universalus ES rinkos problemų teisinio sprendimo metodas**. Šis metodas taikomas tiek sprendžiant rinkos harmonizavimo – vienijimo problemas, tiek ir sprendžiant įsisenėjusią sudėtinių gaminių sudedamųjų dalių dizaino apsaugos problemą. Šiame darbe parodėme, kad **tokio ribojimo pagrindu gali būti vartotojo teisių gynimas**. *Taigi, dizaino nuosavybės teisių ribojimas gali būti grindžiamas vartotojo teisių apsauga, kartu nustatant, kokias teises suteikia dizainą turinčio daikto įsigijimas, bei patikslinant įgytų teisių turinį, ypač nustatant vartotojo teisių į gaminio išvaizdos atkūrimą turinį.*

5. Dizaino apsaugos įstatymai, reguliuodami tiek dizainą turinčių gaminių judėjimą rinkoje, tiek konkurencijos sąlygas, pasireiškia ne tik kaip intelektinę nuosavybę ginantys, bet ir kaip ekonominio reguliavimo įstatymai. Šių įstatymų taikymas turi didelį poveikį ekonomikai, todėl atkreipėme dėmesį ir į kai kuriuos Lietuvos ekonomikos aspektus, kuriems pokyčiai tiek Lietuvos, tiek Bendrijos pramoninio dizaino teisiniame reglamentavime turi didžiausią įtaką. Šiame darbe parodėme, jog šiandieninis Lietuvos Respublikos atsarginių dalių dizaino apsaugos teisinis reglamentavimas neskatina užsienio investicijų į šią gamybos sritį. Kaip jau matėme, intelektinės nuosavybės apsaugos įstatymų turinys yra diktuojamas viešojo intereso. LR nėra išvystyta automobilių gamyba, todėl Lietuvos visuomeninis interesas yra greičiau nepriklausomų atsarginių dalių gamintojų pusėje. Siekdamas skatinti atsarginių dalių gamybą, LR įstatymų leidėjas galėtų liberalizuoti Lietuvos atsarginių dalių rinką, atsisakydamas jų dizaino apsaugos. Priimdamas tokį sprendimą, įstatymų leidėjas galėtų pasinaudoti ir mūsų siūlomomis atsarginių dalių teisių išsėmimo principu. Tokiu atveju pataisyto LR Dizaino Įstatymo 39 straipsnio tekstas galėtų būti papildytas antra dalimi, kuri turėtų atrodyti taip:

„2. Teisės į dizainą savininkui arba su jo sutikimu pateikus į rinką dizainą turintį sudėtinį gaminį, dizaino savininko teisės į to gaminio išvaizdos atkūrimui naudojamų sudedamųjų dalių dizainą pasibaigia.“

Summary

Currently the protection of industrial designs in the European Union undergoes the harmonization process, and two legal protection systems co-exist today: Union-wide protection of Community designs and national protection of designs. These two systems do not always operate smoothly, sometimes they cause difficult problems for the common market. The so-called spare parts problem is one of them. Some problems have been successfully removed in the past by applying the exhaustion of rights doctrine. In fact, applying the doctrine amounts to restriction of intellectual property rights. Examining current harmonization efforts in the EU, we see that the design property rights are in a constant state of adjustment. The restriction of these rights seems to solve successfully the problems of the single market as well as those of free competition – it is a universal legal instrument indeed. The restriction must be motivated, however. The consumers' rights must be involved to substantiate the restriction. The design property rights amount to exclusive rights for certain modes of information usage. We have applied this information approach to substantiate the restriction of design property rights when solving the spare parts problem. According to this approach, consumer should have the inalienable right for a free usage of design information to restore the original appearance of a product. The analysis of the problem shows, that exhaustion of rights doctrine should be used to solve the spare parts issue. We have suggested an alternative wording of the pending amendment of the Directive 98/71/EC.

Literatūros sąrašas

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992 m. spalio 25 d. // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. - 1992, Nr. 33-1014.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

2. Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas, 2003 m. kovo 5 d. Nr. IX-1355. // Valstybės žinios, 2003, Nr. 28-1125.37
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000 m. rugsėjo 26 d., Nr. VIII-1968. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741. [Žiūrėta 2004.12.06] Aktualios nuo 2004.11.11 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=246190&Condition2=>>.....29
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262. [Žiūrėta 2004.12.04] Aktualios nuo 2004.11.11 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=246124&Condition2=>>.....25
5. Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymas, 2002 m. lapkričio 7 d. Nr. IX-1181. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 112-4980. [Žiūrėta 2004.11.27] Aktualios nuo 2004.04.29 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=233738&Condition2=>>.....20
6. Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas, 1999 m. kovo 23 d. Nr. VIII-1099. // Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856. [Žiūrėta 2004.11.27] Aktualios nuo 2004.05.01 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=232822&Condition2=>>.....35
7. Lietuvos Respublikos Prekių ženklų įstatymas, 2000 m. spalio 10 d. Nr. VIII-1981. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 92-2844. [Žiūrėta 2004.11.28] Aktualios nuo 2004.02.19 redakcijos prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=228745&Condition2=>>.....35

Europos Sąjungos teisės aktai

8. Europos Bendrijos steigimo sutartis (konsoliduota, aktuali nuo 2002.12.24) // Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.39
9. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl teisinės dizaino apsaugos 98/71/EB, 1998 m. spalio 13 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 289 , 28/10/1998 P. 0028 – 0035. .4, 7
10. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2245/2002, įgyvendinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 6/2002 dėl Bendrijos dizainų. 2002 m. spalio 21 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 341 , 17/12/2002 P. 0028 – 0053.31
11. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2246/2002 dėl mokesčių, mokamų Vidaus rinkos derinimo tarnybai (prekių ženklai ir pramoninis dizainas) už Bendrijos dizainų registraciją.

2002 m. gruodžio 16 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 341 , 17/12/2002 P. 0054 – 0059.....	33
12. Tarybos reglamentas dėl Bendrijos dizainų (EB) Nr. 6/2002, 2001 m. gruodžio 12 d. Autentiškas vertimas. // Official Journal L 003, 05/01/2002 P. 0001 – 0024.....	4, 7, 9
Tarptautiniai ir užsienio teisės aktai	
13. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos, 1886 m. rugsėjo 9 d. // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-988.	13
14. Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs, Geneva Act of July 2, 1999. [Žiūrėta 2004.11.28] Prieiga per internetą: < http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/pdf/geneva_act_1999.pdf >.....	15
15. Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs, Hague Act of November 28, 1960. [Žiūrėta 2004.11.28] Prieiga per internetą: < http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/pdf/hague_act_1960.pdf >	14
16. Hague Agreement Concerning the International Deposit of Industrial Designs, London Act of June 2, 1934. [Žiūrėta 2004.11.28] Prieiga per internetą: < http://www.wipo.int/hague/en/legal_texts/pdf/london_act_1934.pdf >	14
17. Paryžiaus konvencija dėl pramoninės nuosavybės saugojimo, 1883 m. kovo 20 d. // Valstybės žinios, 1996, Nr. 75-1796.....	12
18. Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutartis, 1994 m. balandžio 15 d. 1C priedas: Sutartis dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (TRIPS). // Valstybės žinios, 2001, Nr. 46-1620.....	16
19. The Danish Designs Act (Act No. 1259, 20 December 2000). [Žiūrėta 2004.10.07]. Prieiga per internetą: < http://www.wipo.int/clea/en/ >	29
20. The Registered Designs Act 1949 as amended to incorporate the European Designs Directive. [Žiūrėta 2004.10.07]. Prieiga per internetą: < http://www.patent.gov.uk/design/legal/act.pdf >	29
Bylos	
21. Apjungtos bylos 55/80 ir 57/80, Musik-Vertrieb membran GmbH et K-tel International v GEMA - Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte, 1981. – ECJ. // European Court Reports, 1981. P. 00147.	41
22. Apjungtos bylos C-241/91 P ir C-242/91 P, Radio Telefis Eireann (RTE) and Independent Television Publications Ltd (ITP) v Commission of the European Communities (Magill byla), 1995. – ECJ. // European Court Reports, 1995. P. I-00743.	39
23. Apjungtos bylos C-92/92 ir C-326/92, Phil Collins v Imtrat Handelsgesellschaft mbH and Patricia Im- und Export Verwaltungsgesellschaft mbH and Leif Emanuel Kraul v EMI Electrola GmbH, 1993. - ECJ. // European Court Reports, 1993. P. I-05145.....	14
24. Betts v Willmott, (1871) LR 6 Ch. 239. – [Žiūrėta 2004.12.05] Bylos ištraukos prieiga per internetą: < http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/ld199900/ldjudgmt/jd000720/wire.htm >	49

25. Byla 15/74, Centrafarm BV v. Sterling Drug Inc., 1974. – ECJ. // European Court Reports, 1974. P. 01147.....26, 41
26. Byla C-299/99, Koninklijke Philips Electronics NV v Remington Consumer Products Ltd. Opinion of Mr Advocate General Ruiz-Jarabo Colomer delivered on 23 January 2001. – ECJ. // European Court Reports, 2002. P. I-05475.....36
27. Byla C-299/99, Koninklijke Philips Electronics NV v Remington Consumer Products Ltd., 2002. – ECJ. // European Court Reports, 2002. P. I-05475.....35
28. Byla Mazer v. Stein, 347 U.S. 201 (1954). - U.S. Supreme Court. [Žiūrėta 2004.12.03]. Prieiga per internetą: <<http://laws.findlaw.com/us/347/201.html>>38
29. United Wire Ltd v. Screen Repair Services (Scotland) Ltd and others. Prieiga per internetą: <[http://www.ipsofactoj.com/international/2002/Part01/int2002\(1\)-006.htm](http://www.ipsofactoj.com/international/2002/Part01/int2002(1)-006.htm) > ..50

Cituojamų publikacijos

30. ACEA comments regarding the proposed modification of Directive 98/71 on the legal protection of designs. 2004. P. 11. [Žiūrėta 2004.10.21] Prieiga per internetą: <<http://www.acea.be/ACEA/20040413PositionPaperDesignProtectionForSparePartsFull.pdf>>43
31. Bohman E., Rosenberg J.H., and Stenbrink P. Overhauling European auto distribution // The McKinsey Quarterly, 2003 Nr.1 [Žiūrėta 2004.10.21] Prieiga per internetą: <http://www.mckinseyquarterly.com/article_page.aspx?ar=1275&L2=2&L3=38&srid=92&gp=1>46
32. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. – V.: Eugrimas, 1999.26
33. Community Design. – Lovells. [Žiūrėta 2004.10.28] Prieiga per internetą: <<http://www.lovells.com/germany/ControlServlet/en/publication/pubId/686/>>20
34. Craig, P., de Burca, G. EU Law: text, cases and materials, 3rd edition. – Oxford: Oxford University Press, 2003. 4, 25, 39, 40
35. Design Protection of Automotive Spare Parts? The Repairs Clause. – The European Campaign for the Freedom of the Automotive Parts and Repair Market (ECAR). [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: <<http://www.figiefa.org/docs/design%20protection/Design%20Protection%20ECAR.pdf>> 4
36. Dinwoodie G.B., Trademark and copyright: complements or competitors? - ALAI 2001 Congress: Adjuncts and Alternatives to Copyright, 13-17 June 2001, New York. [Žiūrėta 2004.10.26] Prieiga per internetą: <<http://www.kentlaw.edu/depts/ipp/publications/Final%20Report.pdf>>34
37. Drahos P. The universality of intellectual property rights: origins and development. A Panel Discussion to commemorate the 50th Anniversary of the Universal Declaration of Human Rights. - Geneva, November 9, 1998 [Žiūrėta 2004.10.10]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/tk/en/activities/1998/humanrights/papers/word/drahos.doc>> 12
38. European Design Protection: Commentary to Directive and Regulation Proposals / red. M.Franzosi. - The Hague: Kluwer Law International, 1996..... passim

39. Extended impact assessment of the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: Commission staff working document {COM(2004)582}, 2004. [Žiūrėta 2004.10.19] Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/comm/internal_market/en/indprop/design/sec-2004-1097_en.pdf> ...5, 11, 51
40. Gordon W. J. Intellectual property, – The Oxford handbook of legal studies / eds. Can P. and Tushnet M. - Oxford:Oxford University Press, 2003. [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: <http://www.bu.edu/law/faculty/papers/pdf_files/GordonW051203.pdf>3
41. Industrial Design. - Encyclopaedia Britannica, DVD 2000.....8
42. Industrial designs and their relation with works of applied art and three dimensional marks. -Geneva: WIPO Standing committee on the law of trademarks, industrial designs and geographical indications, Ninth Session, November 11 to 15, 2002. [Žiūrėta 2004.10.03]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/sct/en/documents/session_9/doc/sct9_6.doc>..... 8, 26
43. Jehoram H. C. International exhaustion versus importation right: a murky area of intellectual property law // GRUR International, Issue 4, 1996.....41
44. Jehoram H.C. Cumulation of Protection in the EC Design Proposals. - Herchel Smith Lecture, held at Queen Mary and Westfield College, University of London, at 27 April 1994. [Žiūrėta 2004.10.26] Prieiga per internetą: <http://www.ivir.nl/publications/cohen_jehoram/Cohen1.doc>36
45. Kraujutaitytė L., Pečkaitis J.S. Intelektinės nuosavybės samprata: teorinis ir praktinis aspektai. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004 [Žiūrėta 2004.10.03]. Prieiga per internetą: <http://www.ltu.lt/padaliniai/nsc/nsc_5_1.htm>.25
46. Kur A. Industrial Design protection in Europe – Directive and Community Design. Paper presented in the ATRIP Congress 4-6 August, 2003, Tokyo, Japan. [Žiūrėta 2004.10.08] Prieiga per internetą:<http://www.atrip.org/upload/files/activities/tokyo2003/s05-Kur_art.doc>.....23
47. Levin, M. Spare parts and their protection from a European perspective. Monte Carlo Open Forum papers, 3-6 Nov, 1999. [Žiūrėta 2004.10.26] Prieiga per internetą: <<http://www.ficpi.org/library/montecarlo99/spareparts.html>>39
48. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas. Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos Dizaino įstatymo projekto (IXP-1895), 2002 m. spalio 28 d., Vilnius. [Žiūrėta 2004.11.28]. Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/cgi-bin/getfmt?C1=w&C2=189911>>..... 5, 37
49. Nakayama N. Industrial Property Law. Volume1, Patent Law. 2nd ed. - Tokyo:Koubundou Publishers, 2000.26
50. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. - Vilnius: Justitia, 1999.....26
51. New Design Law enacted , Ignacio Tercero, Managing Intellectual Property, 09605002, Sep 2003, Issue 13244

52. Pramoninio dizaino apibrėžimas. Italian Patent and Trademark Office [Žiūrėta 2004.10.23] Prieiga per internetą: <http://www.european-patent-office.org/it/gen_info/nat_pat4.htm> 10
53. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 98/71/EC on the legal protection of designs. – Brussels: COM(2004) 582 final, 14.9.2004. [Žiūrėta 2004.10.25] Prieiga per internetą: <http://www.vpb.lt/t_aktai/tfiles/37.pdf> 4, 46
54. Schlötelburg M., Folliard-Monguiral A. An overview of the Community design system. [Žiūrėta 2004.10.14] Prieiga per internetą: <<http://www.aippi.de/seiten/pdf/Folliard.PDF>> 17
55. Suthersanen U. Design law: creativity and competition. Paper presented in the ATRIP Congress 4-6 August, Tokyo, 2003. [Žiūrėta 2004.10.08] Prieiga per internetą: <http://www.atrip.org/upload/files/activities/tokyo2003/s05-Suthersanen_art.doc>.... 11, 49
56. Tarptautinių žodžių žodynas / red. A. Kinderys. – Vilnius: Alma littera, 2001. P. 176.....8
57. Tarptautinių žodžių žodynas / sud. V. Vaitkevičiūtė. – Vilnius: Žodynas, 2001. P. 225.....8
58. Vileita, A. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo komentaras; Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(10) straipsnio komentaras; Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. - Vilnius: Lietuvos rašytojų s-gos I-kla, 2000. P. 36.37
59. What is an industrial design? // WIPO Magazine - February 2000 [Žiūrėta 2004.10.09]. Prieiga per internetą: <http://www.OMPI.int/freepublications/en/general/121/2000/wipo_pub_121_2000_02.pdf> 11
60. WIPO skelbiama 2004 m. statistika. [Žiūrėta 2004.10.11] Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/treaties/en/documents/word/h-hague.doc>> 15

